

MOST

Bilten Udruženja useljenika iz bivše Jugoslavije u Izraelu

GODINA 60

BROJ 5

SEPTEMBAR/OKTOBAR 2012.

TRADICIONALNI SUSRET

SUKOT U ŠUMICI

Piše Milan Fogel

Sve je govorilo da će nam kiša ove godine pokvariti dobro raspoloženje. Bilo nas je manje nego prošle godine, oko 200 članova HOJ, nečlanova i njihovih porodica, koji su za Sukot nastavili tradiciju okupljanja Jevreja iz bivše Jugoslavije.

Kiše nije bilo, ali nije bilo ni članova diplomatskog kora, koji su ranijih godina bili rado viđeni gosti. Ipak, bez obzira na sve, novonaimenovani ambasador Republike Hrvatske, Pjer Šimunović, bio je sa nama. Imao je prilike da čuje kako živimo, šta radimo, a i mi smo se upoznali sa planovima za dugoročnu saradnju naše dve države. Ambasador je obećao da će nas posetiti i u drugim prilikama, da će nam rado dati odgovore na postavljena pitanja, pre svega onih koji su se iz Hrvatske uselili u Izrael, ali i sve drugo što je vezano eventualne posete Hrvatskoj.

Za dobro raspoloženje se pobrinula Marina Tošić sa njenom lautom, uz pratnju kolege Jakova Nirona, izvrsnog klarinetiste, i mame Berte, koja se nenadano našla u ulozi muzičara. Pevalo se zajedno sa Marinom, vilo se kolo, a kroz pesmu se prošetalo čitavom bivšom Jugoslavijom.

Od severa do Juga – Tradicionalni susret za Sukot je prilika da se bar jednom godišnje sretnu prijatelji koji žive širom Izraela, a nemaju mogućnosti da se češće sastanu.

nastavak na strani 4

REČ UREDNIKA

VERSKI SUKOBI

Piše Milan Fogel

Šta stoji iza verskih sukoba? Svedoci smo čestih provokacija, ponekad sa smrtnim ishodom, kao što je bio slučaj u Libiji kada je ubijen američki ambasador Kris Stivens, navodno, zbog prikazivanja filma „Nevinost muslimana“, koji vređa njihova verska osećanja.

Da li je ubistvom nevinog čoveka zadovoljena pravda? Prvo, pokazalo se da Amerikanci nemaju ništa sa tim filmom, još manje da je navodno režiser filma Izraelac, nego da iza tog filma stoje Arapi. Ono što je još važnije, mnogi su zanemarili vest da je dva dana pre ubistva američkog ambasadora lider Al Kaide, Al Zahirija, pozvao islamiste širom sveta da 11. septembra, na dan sećanja na hiljade žrtava posle rušenja kula u Nju Jorku 2001. godine, „raspale“ po Amerikancima gde god stignu. Ne možemo se otići utisku da je film „Nevinost muslimana“, samo poslužio kao izgovor za planirane terorističke akte u mnogim muslimanskim zemljama. Slično se dešava i sa karikaturama, Danska–Francuska, kada se protesti pretvaraju u rušilačke napade i teške pretnje smrću njihovim autorima.

Šta se dešava kod nas u Izraelu? Ništa slično, ali na drugi način se zloupotrebljavaju verska osećanja da bi se postigli politički ciljevi, koji se često graniče sa rasizmom.

Posle paljenja vrata manastira u Latrunu, nedavno je grafitima napadnut hrišćanski manastir na brdu Cion. „Isus je kučkin sin“, ovaj grafit policija procenjuje da ima „nacionalistički motiv“, a iza njega se krije odmazda za odmrzavanje zabrane gradnje na Zapadnoj obali. Među ekstremistima nema razlike da li su u pitanju Palestinci i Arapi ili Jevreji, iako su ovi napadi osuđeni od svih verskih lidera. Verski fundamentalizam, očigledno, ima druge ciljeve, koji se samo kriju iza povređenih verskih osećanja.

REDAKCIJA

Glavni urednik Milan Fogel
e-mail:
milan.fogel@gmail.com

Urednik hebrejske strane
Moše BenŠahar
bensha1@gmail.com

Članovi redakcije: Avraham Atijas,
Miriam Aviezer, Ivica Čerešnješ,
Višnja Kern i Dušan Mihalek

POZIV ČITAOCIMA

Sudeći po vašim pismima i telefonskim pozivima izgleda da ste uglavnom zadovoljni sadržajem Mosta?

Međutim, kao urednik, moram reći da saradnja nije obostrana. Mi se trudimo, a vi se oglašujete o pozive na saradnju. Možda, ipak, ima nešto što biste želeli da podelite sa čitaocima Mosta, neka vest, neko sećanje iz dalje ili bliže prošlosti.

Neko mi je rekao da mu je nezgodno da piše, jer je prilično zaboravio jezik iz bivše Jugoslavije. Nemojte to da vas brine, sve će biti napisano onako kako treba!

Pišite, šaljite nam interesantne fotografije, za vas će uvek biti prostora u Mostu!

Urednik

REAGOVANJA

SRAMOTA

Piše Avraham Atijas

U uvodniku Mosta broj 4 za juli/avgust 2012, (još uvek) predsednik našeg udruženja HOJ Moše Ben-Šahar je naslovom (Sramota!!!) i sadržinom teksta neuobičajeno (pre)oštro napao neaktivnost olimas iz bivše Jugoslavije. S obzirom da se obraća sa "vi" (vas ne interesuje...vi ne osećate ...sramota!), on je sigurno imao na umu sve Izraelce poreklom iz tih krajeva, s izuzetkom članova Glavnog odbora. Mislim da u ulozi predsednika Udruženja, uprkos njegovom dubokom razočarenju, gospodin Ben-Šahar nije smeo da upotrebi takav rečnik, pogotovo bez dublje analize problema i traženja odgovora zbog čega je došlo do takve situacije. Pre više godina u jednom napisu u ovom našem glasilu, a podstaknut pre svega brojnim povratkom olimas u bivše krajeve, posebno u Bosnu i Hercegovinu, izneo sam neke svoje poglede o perspektivama udruženja HOJ. Već tada nisam bio veliki optimista za njegov dugoročni opstanak u obliku u kojem je do tada delovao iz više razloga. Na primer, nakon što su već bile prošle brojne godine od raspada Jugoslavije i stvaranja novih država na području jugo-istočne Evrope, posebno na Balkanu, počela je da jenjava i da postaje čak i besmislena utopistička insistiranje pojedinaca na "jugo-nostalgiji". Ona je bila posebno izražena kod nekih naših prijatelja iz generacije prvih olimas nakon stvaranje modernog Izraela. To je bilo donekle i razumljivo, s obzirom da oni nisu bili detaljno upoznati sa svim onim što se događalo na tim prostorima od devedesetih godina prošlog veka i nadalje. S druge strane, razumljiva je bila želja da se stara poznanstva i prijateljstva nastave i u novoj domovini, ali i da se ne prekidaju lične veze i sa onima koji su ostali u krajevima u kojima smo ranije živeli. Naše Udruženje je pomagalo da se te želje i ostvare u granicama njegovih mogućnosti. Uz to, posebno kod brojnijih alija iz ex-Jugoslavije, pomoć HOJ-a je bila veoma dragocena. Međutim, danas, gotovo na prelazu u 2013.-tu godinu, krajnje je vreme da se korenito preispita koja bi bila stvarna uloga HOJ u sadašnjim uslovima, kada više nema značajnijeg broja novih jevrejskih useljenika iz krajeva koji su sačinjavali nekadašnju Jugoslaviju. S druge strane, organizovanje povremenih izleta i piknika je lepa stvar, ali to ne može da bude osnovna aktivnost HOJ u odnosu na članstvo, jer druženja ovde mogu da se ostvaruju (i čine se!) između pojedinaca ili porodica. Problem je što za to ostaje jedan jedini slobodan dan, a to subota (šabat) ili poneki značajniji praznik. Za izvestan broj naših članova (uključujući i one koji ne plaćaju članarinu) ostaje neprihvatljivo druženje u tim danima, iz tradicionalističkih, verskih ili porodičnih razloga. Svojevremeno sam pisao i o neophodnosti da se godišnje skupštine ne održavaju isključivo u Tel-Avivu, već i u nekim drugim većim gradovima, posebno u Jerusalimu, glavnom gradu Izraela. Za one koji ne poseduju automobil postoji ozbiljan problem transporta iz drugih,

udaljenijih mesta, posebno kada je u pitanju povratak u kasnim večernjim satima. Na kraju mog napisa zaključio sam da jedina aktivnost Udruženja koja je zaista opravdana, korisna i potrebna jeste izdavanje našeg glasila preko kojeg je moguće obavestavati sve zainteresovane u Izraelu i u inostranstvu o zanimljivim događanjima u i oko HOJ-a, s tim što bi glasilo (današnji Most) objavljivao i zanimljivosti iz aktivnosti jevrejskih zajednica u bivšoj Jugoslaviji ili onih koji su se iselili u druge krajeve sveta. Prema tome, smatrao sam, a i dalje ostajem pri tome, da samo ova izdavačka delatnost našeg udruženja ima stvarnu budućnost, naravno uz potrebnu finansijsku i drugu podršku svih zainteresovanih. Takođe smatram da tri četvrtine lista mora da bude štampano na srpskom/hrvatskom jeziku, posebno zbog čitalaca van Izraela. I na samom kraju, s obzirom na ozbiljnost situacije oko opstanka HOJ, ali uz potpuno isključenje jakih i uvredljivih izraza kao što je "sramota", želeo bih da i ja uputim poziv svim našim prijateljima da putem Mosta učestvuju u raspravi i iznesu neka svoja viđenja, možda i predloge za iznalaženja rešenja.

JK PISMO IZ FRANKFURTA

Čitajući Most razumem da sve manje nas prijatelja postoji, koji sudeluju u aktivnostima HOJ-a, što se možda može videti po sve manjem broju plaćenih članarina. Sa jedne strane to baš nije pozitivno, ali sa druge strane su a) naše generacije u poumiranju i b) mlađi naraštaj je postao Izraelac i verovatno ni ne zna više jezik roditelja.

No, ja ću i nadalje, dok bude Mosta, da ga rado čitam i eventualno komentarišem.

Ostanite živo i zdravo i Shalom,
Vaš čitalac, Julije Kemeny

MOŠE BENŠAHAR, predsednik HOJ

Dragi prijatelji, hvala vam što ste reagovali na moje obraćanje članovima HOJ. Bez obzira da li je u pitanju negativna kritika ili pohvala, vaša pisma govore da ipak želimo da ostanemo zajedno, da se nađe rešenje koje će biti prihvatljivo za sve.

Možemo zajedno da analiziramo i tražimo odgovore zašto je situacija takva kakva jeste, što mi u rukovodstvu i činimo, ali ja tražim aktivnost većeg broja članova HOJ. Ako ništa drugo, ono bar da se izjasne šta žele, a da mi, kao rukovodstvo, pokušamo to da obezbedimo. Nama je jasno da mlađe generacije nisu našle svoje mesto u HOJ. Oni su zaposleni, podižu porodice, a mi treba da obezbedimo aktivnost koja bi za njih bila interesantna. Osnovno što smo želeli jeste da

se ljudi druže, da budemo zajedno, da na taj način sačuvamo i sećanje na korene odakle smo došli, da sačuvamo veze sa dijasporom i održimo jevrejsku tradiciju, što činimo svake godine, kao što je, na primer, sastanak za Sukot.

Nažalost, ili je u pitanju očekivani proces otuđenja, ljudi se sve više druže preko Facebook-a, Twitter-a i drugih elektronskih medija, ili mi nismo ponudili adekvatne programe. I mi smo otvorili naš sajt, ne sa pretenzijama da zamenimo Facebook i ostale elektronske medije, nego da se i na taj način bolje upoznamo, družimo, razmenimo fotografije... Odziv je veoma slab.

Slažem se da Most igra važnu ulogu u aktivnostima HOJ, ali ne bi trebalo da to bude jedini stožer okupljanja članstva. U toku godine smo organizovali više susreta u raznim gradovima. Odziv je bio zadovoljavajući, što potvrđuje da nismo pogrešili u proceni da članstvo to želi. Prošle godine smo imali više predavanja, ali i to je zamrlo, odziv je sve slabiji. Kada je reč o delu Mosta, koji je štampan na ivritu, želim da kažem sledeće. Časopis je namenjen našim ljudima u Arcu, kao i Jevrejima u bivšoj Jugoslaviji i našim ljudima rasutim po svetu. Međutim, moramo uzeti u obzir činjenicu da je sve više mladih ljudi, čije porodice su po poreklu iz bivše Yu, a koji su rođeni u Izraelu, kojima je ivrit maternji jezik, a jezik svojih predaka skoro više i ne govore. To je jedan od razloga zašto se jedan deo štampa na ivritu, proistekao iz želje da nam se mladi pridruže u većem broju.

U vezi zamerke na moj rečnik, da se malo bolje razumemo. Nije sramota što su neki članovi došli na Skupštinu, sramota je što oni koji su mogli da dođu, to nisu učinili. U svakom slučaju, nisam želeo nikog da uvredim, ali sam zadovoljan što vas je moja reč podstakla da zajedno razmišljamo o budućnosti HOJ. Moja je želja da se i drugi članovi HOJ izjasne po ovim pitanjima.

DONACIJE

- 50 NIS za HOJ, **Sida i Milan Špicer**
- 150 NIS za HOJ, **Zvezdana i Jehezkel Finci**
- 460 NIS za HOJ, **Jelena i Slobodan Diklić**
- 100 SFR za HOJ, **Jelena i Slobodan Diklić** u pomen na majku **Hadu – Rifku Altarac**, koja je preminula pre 35 godina

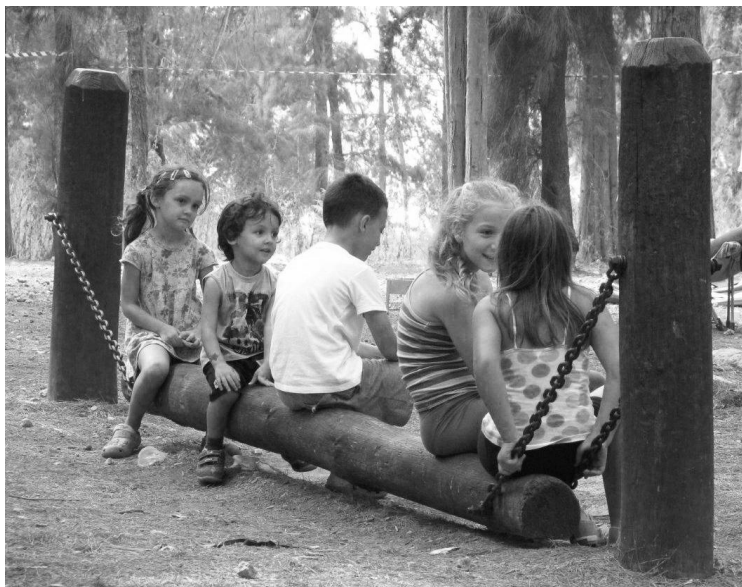
SUKOT U ŠUMICI

nastavak sa 1. strane

Sukot je povod za proslavu, a i za susret prijatelja. Za one koji nemaju sopstveni prevoz, HOJ je participirao mini buse sa 30 šekela po osobi. Ovu mogućnost iskoristili su samo članovi HOJ iz Jerusalima. Ipak, s obzirom na vremenske uslove, bilo nas je prilično u Šumici.

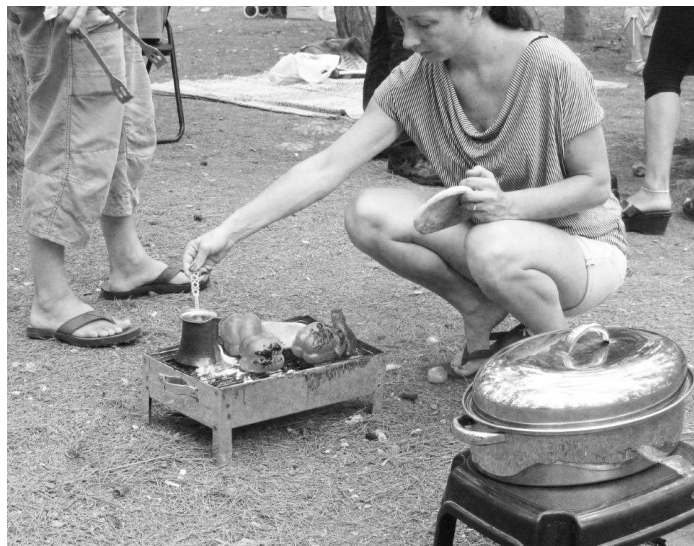
„A bilo nam je lepo...“

„... deca su ukras sveta“

U šumici je bilo puno mladih. Zvuči paradoksalno, s jedne strane nemamo mladih članova HOJ koliko očekujemo, a s druge, očigledno, mladi su zainteresovani da se druže. Kako da ih nagovorimo da i sami preduzmu neku akciju, ili, da nam bar predlože šta da organizujemo. Možemo da organizujemo i posete republikama bivše Jugoslavije, da se na licu mesta upoznaju sa korenima odakle potiču njihovi roditelji, bake i dede... Takva akcija bi bila u korist i Jevreja koji su ostali da žive na prostorima bivše Jugoslavije.

Javite se, organizovaćemo i ovakvu vrstu razmene poseta.

Roštilj je roštilj, al' „Kafu mi draga ispeci“

Tombolu je i ove godine organizovala Miriam Aviezer, a svesrdno su joj pomagale Olivera Mirković sa Miom i Teom i Lili Papo. Ceo prihod je bespovratno otišao u fond Hitahduta.

Mladi i stariji, srećni dobitnici!

Vidimo se iduće godine na istom mestu!

SUKOT U KARANCU

Piše Nenad Fogel

Tradicionalna proslava Sukota, koju već više godina sa uspehom oraganizira Židovska općina Osijek, ove godine održana je u malom Baranjskom selu Karanac. Domaćini su goste dočekali sa pogačama, kiflicama, rakijom i dobrim raspoloženjem. U autentičnom ambijentu seoske kuće „na lakat“, smešten je restoran „Baranjska kuća“. Celo imanje pretvoreno je u svojevrzni etno muzej. U „ulici zaboravljenog vremena“ postavljene su male kućice (mahom stari drveni ambari) sa

originalnim inventarom brojnih zaboravljenih zanata. Negde između njih smestila se i SUKA. Umesto palminim lišćem bila je prekrivena granama žalosne vrbe ukrašena kruškama i grožđem. Dok su gosti čekali da započne ceremonija posvećena prazniku, vredni kuvari spremali su gulaš u oraniji i dva velika kotlića. Gosti su se najviše zadržavali kraj osveženja, u blizini pomenute rakije, neki su se prepustili u ruke vrsnog karikaturiste da ovekoveče svoje prisustvo na Sukotu, a većina je bila zauzeta razgovorima sa prijateljima koje nisu videli još od onomad... Raštimovan orkestar održavao je dobru atmosferu svirajući muziku za svačiju dušu. Dobar uvod u svečanu ceremoniju otvaranja susreta bio je splet izraelskih plesova koje su izvele članice plesne grupe Židovske općine Osijek.

Plesna grupa na otvorenom prostoru – gledaoci pomno prate korake plesa

O prazniku je govorio rabin Luciano Moše Prelević a predsednici jevrejskih opština Zagreb, Subotica, Zemun, Pančevo, Sombor, predstavnici Novog Sada i Zrenjanina, i naravno domaćina Osijek ispili su čašu crvenog vina. Kako i dolikuje, ne gubeći dragoceno vreme, rabin je pozvao sve prisutne da mu se pridruže na svečanom ručku. Naš dobri domaćin Drago Kon imao je privilegiju da ruča za svakim stolom za koji bi seo da se pozdravi sa prijateljima. Na njegovu sreću ubrzo je nestalo gulaša pa je zajedno sa gostima prešao na kolače. Posle obilnog ručka, mala delegacija iz Zemuna, prošetala se ulicama Karanca sa nestvarno čistim i urednim kućama i okućnicama, ali avetinjski pustih. Imali smo utisak da u selu niko ne živi, pa je naše oduševljenje bilo još veće kada smo na ulici ugledali jednu porodicu sa decom kako šetaju. Vreme povratka u vrevu našeg Zemuna se bližilo i teška srca smo se rastali sa prijateljima i ljubaznim domaćinima.

PROSLAVLJENO PUNOLETSTVO BEJAHADA

BEJAHAD

2012. U PUNOM SJAJU SLAVLJENIKA

Piše Olivera Mirković

Ovogodišnji Bejahad, je bio po mnogo čemu drugačiji nego prethodnih pet, što su se dešavali u Opatiji. Odomaćeni u Opatiji, za nas što smo već nekoliko puta bili tamo, Verudela nam je bila strana, a ova promena nepotrebna, neprirodna. Barem, prvoga dana. Onda smo prihvatili, Verudelu sa svim dobrim i lošim, što svaka promena donosi.

Ovaj Bejahad je bio jubilaran, na "Jevrejski način", jer je bio 13ti po redu, a to je doba zrelosti, Bar Micva, svakog jevrejskog dečaka.

Nisam se raspitivala kako se zna, ali Vlada kaže da je definitivno muško, a on kao tvorac mora da je proveravao. Prihvatili smo jubilej kao takav, i poželeli mu sreću u zrelosti i dalje postojanje.

Jedno moje iskustvo sa prethodnih skupova. Bejahad ne treba uzimati, preterano ozbiljno.

Istina je da ima više ozbiljnih predavanja, teških, tužnih filmova, što nas do suza dirnu, diskusija, ozbiljne tematike, što daju osobenost Bejahadu. A kada izađemo iz zamračene sale, napolju sija Sunce, more je još uvek plavo, borovina miriše, mi smo živi i uglavnom zdravi, Vlado je obrijao bradu, Sonja je šik kao i uvek. Pa šta ima lepšeg od svega ovoga, i šta još treba za provod sa najfenomenalnijom rajom iz celoga sveta?

Smestili smo se ovoga puta u dva odvojena, hotela. Jedan sa 4, a drugi sa 3 zvezdice. Sale za ručavanje su takođe bile odvojene. Većina je bila u trozvezdanom hotelu, naravno jeftinijem, i daleko neuglednijem od Palma Histrija hotela, sa četiri zvezdice. Ovaj četvorozvezdani hotel, sveže renoviran, imao je lobi poput Tel Avivskog aerodroma, ogroman, raštrkan, nenaseljen. Nije bili lako sakupiti se u takvom prostranstvu.

Jedan hotel, nije imao, takoreći, nikakav lobi, a drugi tako veliki da nam je bilo teško da se okupimo na jednom mestu. S obzirom da nismo obojevali zajedno, bejahadovanje je bilo otežano, bar što se tiče smucanja. Po mom

mišljenju, to bi bila najveća zamerka ovogodišnjem Bejahadu.

Svi sa kojima sam govorila, bili bi srećniji sa jednim hotelom, zajedničkom salom za ručavanje i jednom plažom na koju bi svi mogli da stanemo, ako to zaželimo.

Nekima je hrana, koja nije bila košer, zadavala muke, praktične i spiritualne, a nekima nije, ni jedno ni drugo.

Inače, hrana je bila izvrsna, raznovrsna, baš fina. Bilo bi lepo da idući put hrana bude, kao i ove odlična, ali košer, da bi učesnici, koji poštuju kašrut, kao deo lične jevrejske tradicije, mogli da uživaju u raznovrsnosti hrane kao i mi ostali.

Kada izađemo iz ovih nesavršenosti, ostaje nam Bejahad, onakav kakav je ove godine organizovan, i onakav kakvog smo ga mi, svojim učešćem kreirali.

Na svečanom otvaranju – gosti i učesnici programa

Program je počeo i završio se koncertima, dve izvanredne umetnice. Prvi instrumentalni a drugi i instrumentalni i vokalni, koji su nas razgalili na samom početku i ispratili, temperamentnom pesmom i muzikom, do poslednjeg trenutka, na kraju našeg boravka. Između ta dva sjajna koncerta, nizala su se kvalitetna predavanja, diskusije, filmovi, radionice, ples, te slatka dečja predstava: "violinista na krovu". Za detalje programa, upućujem vas na link :http://www.bejahad.com/bej_12_program_01.htm te, ako vas interesuju detalji, ovogodišnjeg Bejahad programa, pronaći ćete ih na njemu.

Jedan dan smo išli na Brione, zvanično, Brijune, baš kada je kišica počela da sipi. Mnogo toga nismo videli, a ono što jesmo, bilo je dobro objašnjeno, ali premalo pokazanog, od onoga što Brioni, u svojoj veličini, i tajanstvenosti kriju.

Šabat, bez Asijela, i/ili Kotela, svaka čast našem Eliezeru, bio je drugačiji od onih u Opatiji i onih na

koje sam navikla. Improvizovana sinagoga je bila prepuna, a Eliezer je izobajšnjavao Šabat, običaje i molitve, pa je onda usledila služba. Moja deca rekoše: "Šta je ovo, kao u školi?" Zatim je sledila Šabat večera, gde smo svi bili zajedno, u jednoj prostoriji, na opštu radost svih prisutnih.

Moram da pomenem pa i detaljnije opišem Izraelsku večeru, što su je pripremila tri, profesionalna izraelska kuvara, što su za tu priliku doputovali iz Izraela. Zar to nije extra!

Hrana je bila tipična izraelska, mnogi se ne bi složili da tako nešto postoji, ali molim vas, pa šta su onda kebabi, humus, kuskus, madjadra, bulgur salata. Ovi izraelski specijaliteti, su bili tako dobro aranžirani i prezentirani da ih je bila milina gledati, a još veća degustirati.

U slobodno ili oblačno vreme išli smo u Pulu. Neki taxijem, neki busom, a neki ambiciozniji čak i pešice.

Pula je lučki grad, sa značajnim istorijskim i kulturnim spomenicima, vrednim obilaska, za što treba prilično vremena.

Ja Pulu dobro poznajem. Imam porodicu što živi u okolini, a radi u Puli, pa sam godinama kod njih letovala i dobro upoznala Pulu i čitavu Istru.

Čini mi se da je Verudela, srećna kombinacija lokacije, što nam je pružila kompletno turističko uživanje i opuštenost, letnjeg morskog raja, sa Jaht Klubom, uređenim plažama, te ronilačkom školom u blizini, kafićima i bazenima.

Nedaleko, sasvim dostupno, nalazi se Pula, i mogućnost da se u njoj zabavimo, u svemu što grad njene veličine pruža.

A toga ima puno. Trebaće godine letovanja da iscrpimo svu interesantnost istorijskog, kulturnog i zabavnog, što Pula poseduje.

Moje devojčice i ja smo se i ove godine, sjajno provele. Posetila smo moju jedinu tetku, od preko 90 ljeta, što živi u Premanturi, i što svakoga dana pliva u moru do koga pešači barem jedan sat. Kada porastem, hoću da budem kao ona.

Bilo nas je mislim oko tri stotine, zajedno sa "Mladima", koji su imali svoj program i svoje prostore.

Ponekad su se mešali sa nama "PoluMladima", a ponekad smo mi išli na njihova predavanja i filmove. Baš lepo.

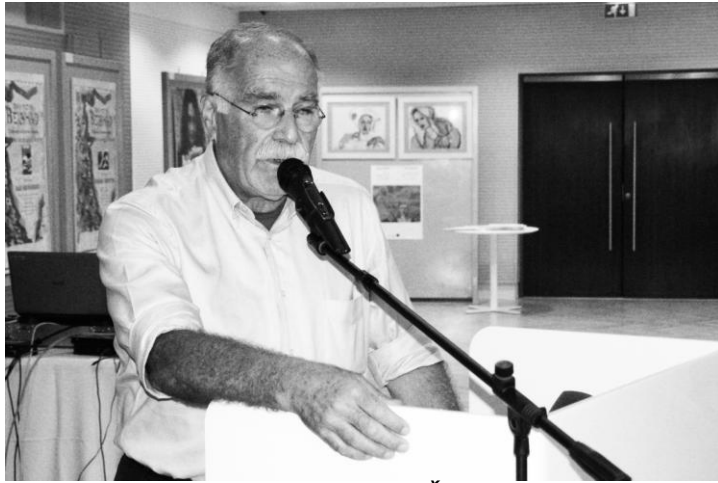
Sve u svemu, bilo je dobro i lepo, velikom broju onih sa kojima sam razgovarala.

Bilo je naravno primedbi i predloga za idući Bejahad.

Ja svom snagom želim da se ovaj skup nastavi još mnogo, mnogo godina, pa da nas onda

naslede naša deca i unuci, i da sa ova lepa tradicija nastavi zauvek.

Kao sto rekoh na početku, Bejahad ne treba uzimati preozbiljno, jer more je zaista plavo, a duga se pojavila više puta, posle kiše sto je padala zadnjeg dana, da opere Verudelu za iduću smenu. Lehitraot do sledećeg leta.

Direktor Bejahada dr Vlada Šalomon – umoran i zadovoljan, a ima i čime!

BAR MICVA BEJAHADA

Piše Nada Marinković

Bejahad je bio, a na Bejahadu, trinaestom po redu, oko 250 učesnika, starih prijatelja i poznanika, od 2 do 82 godine starosti, zadovoljnih, uzbuđenih, srećnih sto su se ponovo sreli, po prvi put u predivnom ambijentu hotela Park Plaza Histria u kompleksu Punta Verudela kod Pule.

Početak, svečano otvaranje pored dobrodošlice gradonačelnika Pule, pohvala američkog rabina, govora osnivača Bejahada, neumornog dr Vlade Šalamona, obeležio je David Albahari rečima da je ove godine 13 srećan broj, jer je Bejahad postao punoletan. Muzički program počeo je sjajnim nastupom violončelistkinje Ane Rucner odmah prve večeri.

Bejahad je ove godine nadmašio sebe bogatstvom muzičkih programa i brojnim izložbama koje je nadahnuto sa mnogo pozitivne energije otvarala upravica Muzeja suvremene umjetnosti Istre, Gorka Ostojić Cvajner. Ona je naglasila da je Bejahad ogromna dobit za Pulu i izrazila očekivanja da se saradnja nastavi i proširi. Posle otvaranja dve izvanredne izložbe u Muzeju savremene umetnosti, Oskara Hermana i Tonija Franovića, žurili smo na koncert sevdaha, sjajne, dobro poznate Amire Medunjanin, koja je u pratnji gitariste Boška Jovića oduševila prepunu dvoranu. Sledećeg dana otvaranje još jedne izložbe potresnih fotografija iz ratnog Sarajeva, velikog

prijatelja Bejahada i Sarajeva, Edwarda Serotte i opet "trčanje" na koncert nadarene mlade ruske violinistkinje Alene Baeve, koji je održan u Domu hrvatskih branitelja, u pratnji sarajevske pijanistkinje Aide Mušanović.

Nastavili smo otvaranjima izložbi slika Sonje Radan iz Londona, Petera Weisza, i dizajnera Dana Reisingera, čijeg smo se nastupa u Opatiji sećali sa velikim zadovoljstvom. "Šlag na kafu" bio je koncert bečkoga sastava Timne Brauer i Eliasa Meirija, dobro poznatog učesnicima prethodnih Bejahad-a, koji svojim poletnim nastupom istinski promoviju različitost i istovremeno oduševljavaju publiku.

Junaci programa koji su već pomalo postali simboli Bejahada kada se govori o kulturi zajedništva bili su Eliezer Papo čija se predavanja ne propuštaju, Jakov Finci elokventan i duhovit i kada govori o najpotresnijim događanjima u opsednutom Sarajevu, Predrag Matvejević omiljeni učesnik Bejahada.

Pamtiće se svakako šarmantna dečja predstava 'Guslač na krovu' autora Rusmira Agačevića koji je dobio i prvu nagradu za kratku priču ove godine, neposredna "bez dlake na jeziku" Daša Drndić, oslikavanje haljinica na terasi hotela, izlet na Brijune, i nezaobilazno druženje uz pesmu i gitaru, plivanje i/ili kupanje u toplom čistom moru, druženja i prepoznavanja na plaži, a o svečanim zajedničkim večerama bi neko možda mogao napisati poseban izveštaj.

Sve u svemu, Bejahad je još jednom pokazao da je moguće ostvariti cilj koji je dr Vlado Šalamon formulisao, a to je "ojačati židovski kulturni identitet i istovremeno graditi poverenje i doprinositi toleranciji", a moglo bi se dodati, i sačuvati dugogodišnja prijateljstva Jevreja/Židova sa prostora bivše Jugoslavije.

EVROPSKI DAN JEVREJSKE KULTURE

Piše Nenad Fogel, predsednik JOZ

Jevrejska opština Beograd obeležila je Evropski dan jevrejske kulture. Prisutnima se na početku obratila Ivona Beker iz JOBa, zatim Miroslav Tasić, državni sekretar iz ministarstva kulture, rabin Isak Asiel i na kraju ambasador Izraela u Srbiji Nj.E. Josif Levi. U celodnevnom programu koji je bio upriličen u dvorištu i ispred sinagoge Sukat Shalom na delu ulice Maršala Birjuzova, Jevrejska opština Zemun pridružila se manifestaciji i tom prilikom predstavila svoju

izdavačku delatnost i putujuću izložbu o pravednicima Srbije. Brojni posetioci imali su priliku da se upoznaju sa hrabrim ljudima iz Srbije koji su tokom Drugog svetskog rata reskirali svoje živote kako bi spasili njima često nepoznate osobe jevrejskog porekla.

Izložba i štand JOZ

Tokom osam sati postavke bezbroj posetilaca pogledalo je izložbu, a mnogi su dobili i vredan katalog. Posebno je impresionirala činjenica sa koliko interesovanja su najmlađi razgledali izložbu. Oko štanda gde smo izložili deo naše izdavačke delatnosti uvek je bilo posetioca. Katalogi o aktivnostima JO Zemun, multimedijalna CD izdanja i knjige koje smo objavili tokom poslednjih deset godina izazvali su veliko interesovanje. Mnogi su, slično kao na sajmovima knjiga, krišom uzimali poneki katalog ili CD. Iako smo mnogo toga besplatno podelili, takav vid interesovanja, "uzmeš i odeš", svojevrsna je potvrda kvaliteta naših izdanja.

Ambasador Izraela u Beogradu sa sinom u naručju i dobrom raspoloženju

Ambasador Izraela u Beogradu, Josef Levi, u obraćanju okupljenima nije krio zadovoljstvo što vidi prisustvo velikog broja ljudi, kako članova jevrejske zajednice tako i Beograđana, koji su u većem broju došli sa svojim porodicama.

IZOSTAO MINUT ĆUTANJA ZA STRADALE IZRAELSKE OLIMPIJCE U MINHENU 1972. GODINE

Piše Milan Fogel

Ako pitate bilo kog političara, iz bilo koje zemlje na svetu, da li politika i sport imaju išta zajedničko, dobićete odgovor da to nije i ne treba da bude tako. Ne treba, to je tačno, ali politika, sve vreme od obnavljanja olimpijskih igara, ima većeg ili manjeg uticaja na jednu od najvećih sportskih manifestacija u svetu. Od odabira zemlje u kojoj će se održati olimpijske igre do odustajanja od učešća na olimpijskim igrama iz čisto političkih razloga. Prvi ozbiljniji slučaj te vrste desio se na Olimpijadi u Moskvi 1980. godine. Protukandidat za organizovanje olimpijskih igara bio je Los Anđeles, koji je na glasanju izgubio kandidaturu (39:20). Rusija je bila prva komunistička zemlja koja je dobila organizaciju Olimpijskih igara. Međutim, navodno zbog Sovjetske umešanosti u građanski rat u Avganistanu, američki olimpijski komitet je organizovao bojkot olimpijskih igara u Moskvi. Uzgred, danas su Amerikanci u Avganistanu i ne znaju kako da se časno povuku iz te zemlje. Rusi su četiri godine kasnije, kada je Los Anđeles dobio organizaciju olimpijskih igara, uzvratili istom merom. I jedne i druge olimpijske igre ostale su bez vrednijih rezultata na uštrb sportista, koji se godinama spremaju za ovo veliko takmičenje.

Ipak, u istoriji modernih olimpijskih igara postoji samo jedan događaj, koji se ne može podvesti pod šablon političkog obračuna velikih sila: Masakr 11 izraelskih sportista i sportskih radnika na olimpijadi 1972. godine u Minhenu, kada je osam terorista Crnog septembra upalo u olimpijsko selo i zauzelo zgradu u kojoj se nalazio olimpijski tim Izraela. Dvojicu sportista su ubili na licu mesta, a 9 njih je stradalo prilikom obračuna na aerodromu Firstenfeldbruk, odakle su teroristi planirali da se sa taocima prebace u Kairo. Izraelski olimpijski komitet predložio je povodom 40 godina od masakra da se na otvaranju Olimpijskih igara u Londonu oda pošta

stradalim izraelskim sportistima. Predlog je odbio predsednik Međunarodnog olimpijskog komiteta, Žak Rog, sa neprihvatljivim objašnjenjem da otvaranje Olimpijskih igara nije povoljan momenat za odavanje počte mrtvima. U stvari, analitičari u Izraelu procenjuju da je prilikom donošenja odluke da se odbije predlog preovladao strah od mogućih reperkusija muslimanskih ekstremista, koji i danas slave smrt nedužnih sportista kao svoju pobedu. Moramo reći da niko nije pitao sportiste sveta da li oni žele da odaju počtu svojim sportskim drugovima, koji su stradali u jednom bezumnom terorističkom napadu. Još jednom je pobedila politika, a razlozi odbijanja su potpuno neprihvatljivi za izraelsku sportsku i građansku javnost.

Izraelcima ostaje za utehu da je Mosad, do danas, likvidirao sve one koji su učestvovali u masakru i njihove nalogodavce, ako to može biti uteha, jer sa sigurnošću možemo konstatovati da je u ovom slučaju izostala međunarodna solidarnost, a Izrael je morao sam da potraži pravdu. Jedini je izbegao egzekuciju Abu Daub, Arafatov bliski saradnik, koji je nedavno umro u bolnici u Siriji. No, još uvek nije sigurno da je akcija Mosada dovedena do kraja, jer niko nije želeo osvetu, Izrael je samo tražio pravdu, od čega neće odustati dok i poslednji učesnik masakra ne bude odgovarao za svoja nedela.

Na kraju moramo reći da su Nemci, skoro mesec dana posle zatvaranja olimpijskih igara u Londonu, na aerodromu Firstenfeldbruk odali počtu stradalim izraelskim sportistima, gde je u prisustvu velikog broja zvanica održana komemoracija u znak sećanja na stradale izraelske sportiste na olimpijadi u Minhenu. Međutim, to ne opravdava organizatore Olimpijade u Londonu, koji su još jednom odbili mogućnost da se ceo svet podseti na veliku tragediju.

APARTHEIJD I RASIZAM U IZRAELU?

Piše Avraham Atijas

Iako se može zaključiti da bi dve etničke i verske celine, zajedno s ostalim manjinama, mogle mirno živeti jedne pored drugih

U poslednje vreme nailazimo u štampi i elektronskim medijima, u inostranstvu, ali i u Izraelu, vesti o slučajevima netrpeljivosti čak i sukoba u između ekstremnih grupica, sastavljenih pretežno od maloletnika-tinejdžera iz redova ultra-religioznih Jevreja s jedne strane i izraelskih Arapa s druge strane. Na svu sreću radi se samo o sporadičnim slučajevima manjeg obima, ali u ovoj

zemlji preovladava uverenje da se oni neće proširiti i intenzivirati. Međutim, jedan primer, koji ću ovde opisati, pruža sasvim drugačiju sliku odnosa Jevreja i arapskog stanovništva u ovoj zemlji. U sedmici, počev od 20. avgusta ove godine, supruga i ja smo odlučili da provedemo nekoliko dana na moru, u Nataniji. To predvečerje, ali i kasnije u noći bio sam ne malo iznenađen kada sam na centralnom trgu grada (Kikar Ha-hacmaut) i oko njega, kao i na šetalištu primetio izuzetno veliki broj Arapa koji su se zabavljali ili mirno šetali zajedno s brojnim članovima njihovih porodica. Naravno, nešto kasnije mi je sve postalo jasno. Muslimanski praznik Ramadan, obeležen jednomesečnim postom, upravo je bio prošao, a započela je svetkovina pod nazivom Id-Al-Fitr ili Bajram, kako smo je mi zvali u našoj nekadašnjoj domovini. Sutradan, na lepoj morskoj plaži, dugačkoj nekoliko kilometara, zateklo me novo iznenađenje. Plaža je gotovo celom svojom dužinom bila preplavljena arapskim porodicama koje su se izmešale sa preostalim kupačima, pretežno jevrejskim iz zemlje i inostranstva. Da li ih je bilo više stotina ili pak neku hiljadu, to na ovom mestu ne bih mogao potvrditi, ali ih je bilo zaista mnogo. Čak su se brojne sredovečne i starije "hanume", obučene od glave do pete, (vidljivi su bili samo lica i tabani) brčkale u plicaku ili na mokrom pesku tik uz vodu. Devojke, kod kojih je takođe bilo nepokriveno samo lice (obučene u uske pantalone) i mlađi Arapi su uživali u morskim talasima, ali ipak u plitkoj vodi. Svi su se lepo zabavljali. Pojedine porodične grupe su halapljivo jele ono što su ranije bili pripremili i doneli na plažu. U tim danima, na plaži, po parkovima, na šetalištima, gradskim ulicama ili u prodavnicama Natanije sve je teklo mirno, bez ikakvog vidljivog incidenta. Uveče su brojni autobusi odvozili arapske posetioce, verovatno njihovim domovima širom Izraela. Ipak, bilo je ne malo i onih koji su se smestili u nekim, moguće manje elitnim hotelima od onih smeštenih duž morske obale, da bi sutradan i narednih dana na plaži provodili deo toplog, sunčanog dana. A kada smo se supruga i ja vratili u Jerusalim, više nismo bili iznenađeni brojem arapskih sugrađana koji su se sasvim slobodno i komotno šetali ulicama našeg grada ili zalazili u robne kuće ili samoposluge kupujući sve i svašta. Ta slika je bila uočljiva i nakon završetka Bajrama. To me navelo da se upitam: S kojim pravom ili stvarnim razlogom neki žele da Izraelu i njegovim jevrejskim stanovnicima pripisuju da su rasisti, da sprovede

prema Arapima aparthejd? Sudeći po navedenom primeru, lako se može zaključiti da bi te dve etničke i verske celine, zajedno s ostalim manjinama, mogle mirno živeti jedne pored drugih, ali samo pod uslovom da se iz njihovih nacionalnih rečnika, posebno s arapske strane, potpuno izbrišu reči koje pozivaju na mržnju, etničko uništenje, "brisanje sa mape sveta", stvaranje i lansiranje lažnih, kvazi-istorijskih činjenica o isključivom i "neotuđivom" pravu življenja na ovim prostorima i sl. Drugim rečima, da se i Jevreji, sa svojim nacionalnim obeležjima (napr. kipama i sl.) mogu slobodno, bez straha šetati ulicama naselja u kojima žive gotovo isključivo arapski stanovnici. Da li će u tom pravcu biti nekog pozitivnog pomaka, pokazaće nam (skora) budućnost!

DA LI U IZRAELU IMA RASIZMA?

SVAKA RELIGIJA IMA SVOJE EKSTREMISTE - PITANJE JE DA LI TREBAMO DA SE BAVIMO TIME KO IMA VIŠE EKSTREMISTA ILI DA SE LEGALNIM SREDSTVIMA BORIMO PROTIV NJIH - KO JE JAČI ORTODOKSNI RABINI, KOJI IMAJU IMUNITET, ILI DRŽAVA? - KO KORISTI DEVOJKE KAO ORUŽJE U MEĐUNACIONALNIM OBRAČUNIMA? IZRAEL MORA KAZNITI RABINE KOJI PROPOVEDAJU MRŽNJU

Mišljenje Anat Hoffman, direktorke Izraelskog verskog akcijskog centra
Jerusalim – JTA

Predsednik Kneseta Ruven Rivlin izvinio se u bolnici Džamalu Džulaniju, mladiću starom 17 godina, jednoj od žrtava rasističkog napada na trgu Cion u Jerusalimu.

„Ono što se desilo je odgovornost svakog lidera i člana Kneseta“, izjavio je tom prilikom prvi čovek Kneseta.

Mesec Elul, po jevrejskom kalendaru, poziva nas da procenimo naše delovanje i da se izbegnu iste greške sledeće godine. Iskrena evolucija će otkriti da je ovaj ničim izazvan napad od strane desetina izraelskih tinejdžera na tri arapska mladića mnogo više nego sam karakter napadača. To je rezultat produžene tolerancije izraelske vlade prema jevrejskom verskom ekstremizmu uperenom protiv arapske manjine, kao i prema

pojednim članovima Kneseta i brojnim ekstremnim ortodoksnim rabinima.

Svaka religija ima svoje ekstremiste, pa i Judaizam. Rabin Šmuel Elijahu više puta je nazvao 1,2 miliona izraelskih Arapa „neprijateljima“, pozivajući Jevreje da ne iznajmljuju ili prodaju stanove Arapima. On takođe tvrdi da svi Arapi imaju nasilnu prirodu. U svom manifestu, objavljenom 2008. godine, on je napisao: „Došlo je vreme da kažem istinu. Obezbeđivanje života za naše neprijatelje vodi ka teškim posledicama“.

Šmuel Elijahu nije usamljen. Postoji oko 50 državno zaposlenih rabina koji svojom rasističkom retorikom prema ne-Jevrejima, prolaze nekažnjeno. Dok izraelski zakon jasno kaže da je rasističko izazivanje krivično delo, do sada nije bilo disciplinskih mera ili ozbiljnije policijske istrage.

Kada vodeće javne ličnosti dehumanizuju druge, od govora mržnje do nasilnih akata dolazi veoma brzo i često. Ovi rabini nisu fizički napali tri arapska mladića, koji se još uvek oporavljaju, ali njihove reči i učenje su glavni katalizator i duhovna motivacija za njihove mlade sledbenike, koji su zaista počinili akt nasilja.

Postoji direktna veza između imuniteta datog rabinima i lakoće kojom je grupa tinejdžera pretukla arapskog dečaka „da ga nauče lekciju“ zato što je pogledao jevrejsku devojkicu na trgu Cion. Ako je izraelska vlada zaista zgrožena ovim napadom, evo pitanja: Država ima moć da otpusti službenike koji su rasisti, zašto ne koristi svoju moć i to ne učini odmah?

Rasizam se krije iza žene. Rasističko izazivanje je nedavno uzelo novi fokus: Jevrejska žena i njena čistoća. Na trgu Cion se rastura flajer na arapskom jeziku na kome može da se pročita: „Naše devojke su nam drage, bas kao što vi ne želite da Jevrejin zakaže sastanak vašoj sestri, mi takođe ne želimo da prihvatimo da Arapin zakazuje sastanak našoj devojci. Baš kao što biste vi učinili sve da ne dođe do sastanka, to i mi činimo itd.“

Kako reagovati na objektivizaciju žena u službi rasizma? Jevreji u Izraelu i dijaspori moraju ponuditi odgovore na ova goruća pitanja. Jevreji svuda imaju odgovornost i moraju da reaguju na rasističke izjave jevrejskih ekstremista. Moramo podsetiti sebe i druge da nam Tora zapoveda da volimo stranca 36 puta više, više nego što to govore druge zapovedi.

IZRAEL PONOVO U MRAKU

Jom Kipur, najsvetiji dan u jevrejskom kalendaru.

Skoro mesec i po dana pre ostatka sveta Izrael je prešao na računanje zimskog vremena. U 6 sati u Izraelu je već mrak. Političke nagodbe ili realnost: ŠAS, partija u koalicionoj vlasti, i dalje kontroliše naučnu sferu. Logika običnog čoveka je sasvim jasna: Dnevno moramo da potrošimo jedan sat struje više.

Piše Milan Fogel

Godinama većina stanovnika Izraela trpi samovolju ortodoksnih Jevreja okupljenih oko koalicione partije ŠAS. Minorna partija, koja je godinama unazad, kako bi se narodski reklo, bila „jezičak na vagi“, u svakoj vlasti, ima odlučujući uticaj na verska pitanja, a koja direktno utiču na život svih građana u civilnom društvu. Ako trenutno ostavimo po strani kako ortodoksni vernici rešavaju probleme prevoza u javnom saobraćaju, na primer da žene ne mogu da sede napred u autobusu, nego moraju da se povuku na zadnja sedišta, čak i ako su u drugom stanju, a ne prija im truckanje autobusa, ono kako ŠAS olakšava vernicima post za Jom Kipur, podiže tenzije građana Izraela, bez obzira da li su vernici ili ne. Naime, ukupno oko 10% građana Izraela, ortodoksnih Jevreja, strogo se pridržava posta za Jom Kipur, Dan praštanja, najsvetiji dan u jevrejskom kalendaru, u nekim osnovnim odrednicama regulisan je i zakonom, koji je usvojen u Knesetu 2005. godine, naravno, na zahtev partije ŠAS. Post traje 25 sati i osim što je za to vreme prekinut svaki rad (osim onog bez koga ne može da funkcioniše život), za to vreme zabranjeno je voziti automobile, nema javnog prevoza, jedino vozila za hitne intervencije mogu da se kreću ulicama i putevima Izraela. Većina Izraelaca zaista poštuje ovaj praznik i drži post, ali je i ogorčena zbog malih privilegija za ortodoksne Jevreje, a veliku nepravdu nanetu ostalim građanima Izraela. O čemu se radi? Kažu, kada se drži tako dugačak post, najteže je poslednjih nekoliko sati. Zdrave osobe za vreme posta ne smeju ni vodu da piju – samo da se podsetimo da su u ovo vreme vrućine u Izraelu još uvek preko 30 stepeni. Da bi vernicima olakšali post, nadležni, čitaj ŠAS, koji drži u vladi resore u kojima se odlučuje i o prelasku na zimsko računanje

vremena, svake godine, kada su oni na vlasti, pre Jom Kipura pomeraju vreme za jedan sat ranije, kako bi po časovniku ranije pao mrak i da bi se izmoredni ljudi od posta brže okrepili. Tako zora sviće u 5 sati, kada vernici odlaze na jutarnju molitvu, a sumrak počinje već u 6 sati popodne, a za vernike to i nije važno, jer je to vreme za večernju molitvu.

Šta se dešava sa ostalim građanima Izraela? Kada se popodne deca vrate iz škole, ostaje im veoma malo vremena da se nađu na čistom vazduhu i poigraju. U šest sati deca su već kod kuće, a pošto pada mrak, pale se svetla. Prvo, za svačije oči zdravija je prirodna svetlost. Deca umesto da se „zdravo“ igraju, sedaju za kompjuter, jer često nemaju drugu zabavu. Drugo, to je udarac i na kućni budžet, jer se jedan sat dnevno troši više struje. Stručnjaci, koji nas stalno upozoravaju da je potrebno štedeti električnu energiju, izračunali su da ova dodatna potrošnja struje vredi više miliona dolara svake godine. A odrasli? Odrasli uglavnom rade do 5 popodne. Po novom računaju vremena, praktično se vraćaju kući po mraku. To što više nemaju vremena za neke druge dnevne aktivnosti, jedan je problem, veći problem je što umorni vozači u otežanim uslovima vožnje, čine više saobraćajnih nesreća, što potvrđuje višegodišnje iskustvo saobraćajnih stručnjaka.

Svega toga su svesni građani Izraela, pa su i ove godine protestovali na ulicama nekih gradova. No, deo vlasti ne haje mnogo za probleme građana. Iz ŠAS-a obećavaju, kao i prošle godine, da će problem biti rešen, a sve to liči na predizbornu kampanju, kada se svašta obećava, a veći deo obećanja se nikad ne ispuni. Ove godine je post završen 26. septembra uveče, a zimsko računanje vremena ostaje. Izgleda da u svemu želimo da budemo prvi, pa smo tako prešli na zimsko računanje vremena više od mesec dana pre zapadnog sveta. Ukoliko se Zakon ne promeni, onda će iduće godine zimsko računanje vremena, pošto je jevrejski verski kalendar promenljiv u odnosu na Gregorijanski, početi 8. septembra, još dve nedelje ranije! U ostalom, ko zna, možda i noć ima više svojih čari samo izraelski građani još uvek toga nisu svesni.

Zahvalnost porodice Grinvald

Povodom brojnih izraza saučešća, pristiglih iz Izraela nakon smrti supruge, majke i bake Zorice Grinvald, želimo da se ovim putem zahvalimo svima koji su učestvovali u našoj tuzi i bolu. Miroslav Mikan Grinvald sa ćerkama Vesnom i Dianom

HILDA MILER

HUMANA NEMICA SPASLA SESTRE KELEMEN

Na osnovu izjava i razgovora priču napisao Milan Fogel

Kada govorimo o Holokaustu, hteli-nehteli, prvo pomislimo na Nemce, a onda kada prođe prvo uzbuđenje, kažemo da ne mislimo na Nemce, nego na naciste, fašiste čija ideologija je imala za cilj uništenje celokupnog jevrejskog naroda. I među Nemcima je za vreme Drugog svetskog rata bilo humanih ljudi, spremnih da žrtvuju sebe i svoju porodicu da bi se spasao bar jedan nedužan jevrejski život. U Jad Vašemu je prepoznato 510 Nemaca, Pravednika među narodima. Impozantna brojka u poređenju sa nekim drugim državama. U 47 država sveta, priznato je ukupno 24.356 pravednika i to još uvek nije konačna cifra. Tamo gde je anti-semitizam suvereno vladao u političkim sistemima, ima i najviše Pravednika. U Poljskoj je prepoznato 6.339 Pravednika, najviše na svetu, u državi u kojoj su pojave anti-semitizma prepoznate i pre Drugog svetskog rata, za vreme rata, a i danas. To potvrđuje našu tezu da tamo gde je bilo najteže, tamo je humanost najviše dolazila do izražaja. U svakom slučaju, nemački Pravednici su u svetu među prvih devet po broju Pravednika. Verovatno nikad nećemo saznati koliko je Pravednika bilo za vreme Drugog svetskog rata - mnogi su umrli, iako se i posthumno dodeljuju priznanja u vidu plakete i medalje Pravednika, nestali su oni koji su mogli da ih predlože, ali sećanja ostaju, kao svojevrsan spomenik onima koji su to priznanje zaslužili, iako nije stiglo do njih. Povod za ovu priču je sudbina Vere Štajn, rođena Kelemen, koja je zajedno sa sestrom preživela Aušvic, zahvaljujući humanosti Nemice Hilde Miler,

No, da krenemo priču od početka. Porodica Kelemen, otac Josef, elektrotehničar i preduzimač, majka Julijana i dve kćerke, starija Sidonija - Sida i Vera, živeli su u Novom Sadu. Tu je Vera završila osnovnu i građansku školu, a pošto je imala talenta za slikarstvo, želela je da nastavi školovanje i da se potpuno posveti umetnosti. To je bilo pred početak Drugog svetskog rata kada su u Jugoslaviji stupili na snagu anti-semitski zakoni, konkretno *Numerus clausus*, i Vera nije mogla da nastavi školovanje. Majka je insistirala da bar nauči krojački zanat, ali Veri se nije dopalo kako to radi mamina krojačica, kod koje počela da uči, i ubrzo je ostala kod kuće, gde je pomagala majci u domaćinstvu, a istovremeno je crtala i puno čitala. Kada su u aprilu 1941. Mađarski fašisti okupirali Bačku, ubrzo je počeo progon komunista, Srba,

protivnika mađarskog režima, a među njima i članova HaŠomer HaCaira, kojem je pripadala i Vera, naravno, i Jevreja.

Prave strahote rata porodica je doživela za vreme Novosadske racije, u januaru 1942. godine, kada je na obali Dunava ubijen velik broj Jevreja i Srba, koji su jednostavno bačeni pod led na Dunavu. Kada su uhapsili porodicu Kelemen, već je stigla naredba iz Budimpešte da se prekine sa krvavim pirom i oni su odvedeni u zgradu pozorišta, gde su ostali do ponoći, a potom su svi privedeni pušteni kućama.

Porodica Kelemen pred rat

Tada su saznali da je u raciji stradao i deo njihove familije. Oni, koji su spašeni u poslednji čas, znali su tačno imena stradalih. Među stradalima su bili mamini rođaci, koji su imali četvoro dece, tri devojčice i dečaka. Porodica je bila imućnija i imali su poslugu, Mađarice, koje, kada su okupatori došli da ih odvedu, nisu dale decu. Roditelji su ubijeni na obali Dunava, a sudbina je htela da samo najmlađa devojčica, koja je još sisala, preživi. Naime, brigu o deci su preuzeli baba i deda, a najmlađu Martu je preuzela jedna porodica iz Budimpešte, sa kojima se posle rata iselila za Izrael. Kada su počele poslednje racije u proleće 1944. godine, baba i deda su sa unucima odvedeni u Aušvic, odakle se niko nije vratio.

Porodica Kelemen je tačno znala kada polaze poslednji transporti Jevreja za Aušvic, iako tada još uvek nisu znali kuda ih tačno vode. Mislili su da ih vode na prinudni rad. Imali su spremljene rančeve sa najneophodnijim stvarima, a kada su došli po njih, morali su da na stolu ostave sve pare i zlatan nakit. Mami Keleman je najteže palo kada je morala da skine burmu i počela je da plače. Nazad se nije moglo, po naređenju su ostavili otključana vrata od kuće i tada je započelo dugo i mučno putovanje, preko Subotice i Baje, za Aušvic.

U getu u Subotici, gde su se zadržali oko tri nedelje, poslednji put su se videli sa ocem. Tada se Josef Kelemen, prijavio za rad i sa još oko 200 zatvorenika poslat je u Aušvic. Stradao je 1944. godine. Iz sabirnog logora u Baji, kuda su prebačeni iz Subotice, mnogi logoraši su krenuli na svoje poslednje putovanje. Nakon tri dana puta, u stočnim vagonima, polumrtvi, kako kaže Vera, stigli su u Aušvic.

Čim su napustili vagone počelo je odvajanje muškaraca i žena. Kada je počelo odvajanje žena, Vera i njena sestra su otišle na jednu stranu, a majku je dr Mengele odvojio na drugu. Tada je Vera prvi put zaplakala. Sve se to dešavalo na železničkoj stanici, pre nego što su sprovedene u logor. Kada su stigli u logor, Vera je pomno gledala šta se dešava oko nje. Ošišane žene u jadnoj odeći, sa crvenom crtom na odeći preko leđa, potpuno izgubljene šetale su se levo, desno. Uskoro se novopridošle žene nisu mnogo razlikovale od onih koje su ranije prošle proceduru prijema u logor. Novopridošle su smeštene u jednu od 32 drvene barake, a u svakoj baraci je bilo oko hiljadu logorašica. Spavale su u velikim krevetima, po 13 njih u svakom, na tri sprata. Kada bi se jedna logorašica okrenula, morale su sve da se okrenu na drugu stranu.

„Ishrana je bila loša da ne može biti gora“, seća se Vera. „Ujutro smo dobijale tečnost boje čaja ili kafe. Nismo imale gde da se operemo, osećale smo se zapuštene i veoma prljave. Onaj čaj smo koristile da properemo lice“.

Ljudski život nije vredeo ništa, poniženja su bila svakodnevna pojava. Žena, koja je bogzna šta skrivila, bila je vezana kao pas i puzila po zemlji. Vera i njena sestra imale su samo jednu želju, da budu poslate na prinudni rad van logora strave i užasa. Želja im se ispunila. Našle su se među grupom žena koje su poslate u Vistegirsdorf, da rade u fabrici avionskih delova. Situacija u novom logoru je bila mnogo bolja, iako se svakog dana pešačilo nekoliko kilometara do radnog mesta. Svaka žena je imala svoj krevet, kašiku i tanjir.

Tek su počeli da rade kada je nakon nekoliko dana Vera dobila visoku temperaturu. Spustila je glavu na radni sto, a svi su vikali da to ne radi. „Ja sam odgovorila da mogu i da me ubiju, ali više ne mogu da stojim na nogama“, seća se Vera. Vera je prebačena u bolnicu.

Bila je zima. Logorašice su imale cipele sa drvenim đonom i sneg se lepio za đon, teško su se kretale do fabrike gde se radilo. Verina sestra je povredila nogu, te je i ona završila u bolnici. Dve sestre su se pazile u bolnici, a to je zasmetalo lagerelteste i rekla je da će sestra Sida morati da ide da radi. To popodne je Sidi pozlilo, počela je

da pljuje krv. Panika je zavladała među bolesnim logorašicama, ali Sidino stanje nije moglo da sakrije od komando firerke. Komando firerka je pozvala Veru u svoju sobu. Vera je bila uplašena da će Sidu odvesti u krematorijum. Otvoreno je rekla komando firerki da je Sida već pre rata bila bolesna od tuberkuloze i da joj se sada stanje pogoršalo. Komando firerka je tešila Veru koja je plakala i obećala da će, kada se Sida oporavi, dobiti lakši posao u baraci i da neće morati svaki dan da pešači do fabrike. Međutim, teško je bilo zaustaviti krvarenje i komando firerka je dala Sidi šest injekcija kalcijuma. To je malo popravilo Sidino zdravstveno stanje, a komando firerka je održala obećanje. Sida više nije radila u fabrici.

Vera je dobro govorila nemački i jednog dana komando firerka je ponudila Veri da čisti njenu sobu, loži vatru i čisti čizme. To je bio mnogo lakši posao, a Veri je bilo potrebno vreme da se oporavi od zapaljenja pluća. Pošto to nije bio celodnevni posao Vera je imala slobodnog vremena da se posveti sestri. Na novim poslovima sestre su ostale do oslobođenja, odnosno do dolaska Crvene armije. Komando firerka se zvala Hilda Miler.

Nemica Hilda Miler je bila human čovek. Ona nije pomogla samo sestrama Kelemen da prežive. Vera je često išla sa Hildom i imala prilike da vidi kako Hilda vadi hranu iz svoje torbe i deli izmršavelim logorašima na prinudnom radu u fabrici. Ali, najveću humanost Hilda Miler je pokazala na kraju rata. Crvena armija je bila blizu logora, kada je počela evakuacija. Evakuacija je najčešće značila odvođenje logoraša u smrt. Hilda nije dozvolila da se izvrši evakuacija žena koje su radile u fabrici rezervnih delova za avione. Internirane žene su u logoru dočekale oslobođenje.

HILDA MILER

PREŽIVELI SMO ZAHVALJUJUĆI POŠTENIM LJUDIMA, KOJI SU NAS ČUVALI I BORILI SE PROTIV USTAŠKOG REŽIMA

Piše Mira Levi

Mira Levi, rođena Špicer (Spitzer), od oca Adolfa Špicera i majke Lote, rođena Majer.

Bili smo porodica, kao mnoge druge židovske porodice, ni bogate ni siromašne. Roditelji su nas odgajali sa puno ljubavi i odricanja da bi nam pružili najbolju naobrazbu i koliko je moguće dobar život. Tako smo mi omladinci živjeli, koji smo se nazivali „progresivna omladina“, misleći da ćemo promjeniti svet, kao što je nadobudna omladina uvijek u svetu mislila. Mi smo manje više tako živjeli, družili se, učili, veselili i nismo mislili da plešemo na rubu duboke i krvave provalije. Donekle smo znali šta se oko nas događa, dolazili su emigranti iz Austrije i Njemačke i pričali šta se sve događa iza granice Jugoslavije. Ljudi nisu vjerovali, ili nisu htjeli verovati, misleći da ti emigranti preteruju, jer je ta istina bila neshvatljiva, na žalost, tako da je mali broj židova na vrijeme napustio Jugoslaviju. Meni je došlo do svijesti da je velika opasnost oko nas. Kada je 1938 došlo do anšlusa Austrije Njemačkoj, od onda sam jako pratila političke događaje i osjećala sam da su živi bili potišteni, psihoza se izmijenila. Ipak je većina naših ljudi ostala, čekajući da dođe do kapitulacije Jugoslavije. Nakon tog nesretnog dana, 10. aprila 1941. godine, kada su Nemci ušli u Zagreb, na području Jugoslavije nastale su male državnice. Pod pokroviteljstvom nacističke Njemačke je nastala i Nezavisna država Hrvatska, ruglo i grozota, ostavljajući za sobom krvavi trag razbojstva.

Uoči rata mi smo stanovali u Zagrebu, u Martičevoj ulici, u novoj i modernoj kući. Na istom katu stanovala je porodica sa malom devojčicom, Miricom, koja je tada imala dve i po godine. Kako sam oduvijek volela malu djecu, odmah sam je prigrlila pa sam je uvijek, kad sam bila kod kuće, uzela k sebi. Mala Mirica je mene volela kao i ja nju. Tako se stvorila veza između dve porodice. Roditelji male Mirice imali su radnju u Jurišićevoj ulici, zvala se „Uzor“. U toj radnji radili su Miricini roditelji sa jednom pomoćnicom. To je bio razlog da je Mirica bila kod kuće sa služavkom i bila bi sretna kad sam je uzela sebi.

U takvoj neizvesnosti i čudnoj psihozi dočekali smo 6. april, kada je Njemačka napala Jugoslaviju,

a 17. aprila je Jugoslavija kapitulirala. Tada je već bila rođena, negde sredinom marta, Miricina sestra Lela (Lelica). To malo dojenče sam odmah prigrlila i zavolela, pa smo i nadalje održavali prisne veze sa našim susedima, familijom Goldgruber.

Posle propasti Kraljevine Jugoslavije, nastale su velike promjene u NDH, sa svakodnevnim novim oglasima: Židovi, Srbi o Cigani ne smiju ovo ili ono, trebaju predati zlato, nakit i vrijedne stvari, ne smiju se kretati tamo ili vamo... Svakog časa novi oglas ili naredba ili proglas. U tom strahu i neizvesnosti došao je dan kad smo bili izbačeni iz stana. Tog dana, kad smo se selili u drugi stan, u metežu, nervozi i kaosu, došao je jedan čovjek, rekao je da je iz policije i da nas vodi na prisilni rad. Malo se je ogledavao i rekao da će se vratiti za dva sata, neka se gospodin Spitzer spremi, a gospođu i kćerku ostavlja tako, da se gospodin Spitzer nakon dvomjesečnog rada ima kuda vratiti. Nakon dva sata taj se čovjek vratio i ja sam primjetila da je bio iznenađen što nas je našao kod kuće. Uz sav očaj i strah, moj dragi otac bio je sretan što smo mama i ja ostale. Tada je moj otac otišao u nepovrat. U to vrijeme se još vjerovalo da je to dvomjesečni prisilan rad, a ne logor, ubijanja i uništavanja na najstrašnije načine. Mama i ja smo ostale u stanu, užasnute i očajne nismo znale kako i šta ćemo. Tako su prolazili dani, uvijek u strahu i neizvesnosti. Jednog jutra, krajem ljeta, došao je k nama jedan rođak Goldgruberovih i pričao nam sav uzbuđen, da su po noći došle ustaše i izbacili iz stana familiju Goldgruber na ulicu, bez igdje ičega; mala Lelica u kolicima, Mirica uz majku Anu, sa jednim malim koferom, a Goldgrubera su odveli u zloglasni zatvor na Savskoj cesti, odakle se nitko živ nije vratio. Ana je sa djecom ostala praktički na ulici i tako dočekala jutro. Nije mi poznato kako je taj rođak saznao za nesreću Goldgruberovih, ali je došao k nama da nas pita, i moli, da li hoćemo i možemo primiti Anu i djecu. Naravno da smo ih odmah primili, jer Ana nije imala nikog svoga, bila je porijeklom iz Skoplja.

Prvih dana je Ana odlazila da nosi hranu svome mužu, dok se jednom nije sva uplakana i očajna vratila kući, jer njen muž više nije bio živ. Lelica je tog dana bila nemirna i stalno je plakala. Nisam je mogla smiriti, a inače je kod mene uvijek bila dobra i mirna. Da li je moguće da je Lelica osjetila tragediju koja ih je snašla?

Bila je kasna jesen i zima, kraj 1941. godine, kad su jedne večeri ustaše opkolile kuću u kojoj smo stanovali i sve stanare izbacivali bez igdje ičega na ulicu. Mi smo bili zadnji, jer se Ana u strahu, metežu i plaču dječjem nije mogla ni znala šta da uzme, kako da smiri djecu, a mama i ja nismo htjele bez nje i djece da idemo.

Tako smo stigli u zloglasni ustaški zatvor na početku Zvonimirove ulice. Kad smo ušli u prostorije, čuli smo vrisak, zvuk bičevanja, udarce i nečovječji urlik bola i mučenja. Te glasove užasa nikad nisam zaboravila. Čovjek koji je vodio istragu počeo nas je ispitivati, tko smo i šta smo. U to je zazvonio telefon i on je odgovorio. Ja sam razumjela samo „da, da, dosta“. Nakon telefonskog naziva, čovjek nam je rekao da je broj ispunjen i mi možemo ići kući.

Tako smo saznali da smo bili prekomjerni taoci i trebali biti streljani negdje u šumi oko Maksimira, jer su partizani napali u Zagrebu postaju oružja i sve što je tamo bilo – odnijeli. Mi smo znali da partizani već djeluju, ali u Zagrebu, bilo nam je novo.

Došavši kući iza te grozne noći, bili smo užasnuti i trebalo je vremjena da smo mogli i misliti. Kad sam se malo pribrala, rekla sam da moramo nestati iz ovog stana, a i iz Zagreba. I mama i Ana saglasile su se sa mnom i počelo je savjetovanje kuda i kako. Mama i ja otišle smo u selo u blizini Zagreba, a Anu i djecu smjestila je pomoćnica iz njihove radnje kod jednog mladog bračnog para negdje u okolini Velike Gorice, ime i adresu nismo znali. Bilo je takovo vrijeme i situacija da se što manje znalo gdje u kud se netko skrivao. Mi smo, mama i ja, napustile Zagreb 9.1.1942. godine. Tada smo izgubile vezu sa Anom i djecom.

Kad je rat bio završen, mi, koji smo ostali živi, počeli smo pomalo da se vraćamo u svoje preratno obitavalište. Tako sam i ja stigla u ljeto 1945. u Zagreb i počela, kao i ostali, tražiti i prepoznavati tko se vratio, tko je ostao, veselili se svakome koga smo našli, u strahu da mnogih i mnogih više nema. Ja sam tražila Anu i djecu. Dobila sam podatke u židovskoj općini i u radnji „Uzor“, gdje se još nalazila bivša pomoćnica. Ondje sam saznala da je Mirica živa, kod onih ljudi u Velikoj Gorici. Adresu mi nije htjela dati, a Anu i Lelicu su odvezli sa grupom Židova. U

Kada su se nalazili u Zagrebu, usput je Ani uspjelo da sakrije Lelicu iza nekih kućnih vrata, sa natpisom da se umoljava dobar čovjek da uzme to dete i pobrine se za njega. Na tom papiru je bilo ime i prezime djeteta, ime majke i oca i dan rođenja. Nije mi poznato kako je Židovska općina saznala za Lelicu i kako su je smjestili u židovsko obdanište. Nakon izvjesnog vremena preostalu

djecu Židovska općina je sklonila – nije mi poznato kuda. Lelica je došla gladna i zapuštena nekim ljudima, koji su je pazili. Ali, našao se „dobar“ čovjek, koji je prijavio gdje se nalazi židovsko dijete. Došle su ustaše, na silu oteli Lelicu i na licu mjesta je ubili. Te sam podatke dobila, ali koliko su tačni ne znam, ali je istina da su Lelicu ubili.

Mirica je ostala živa. Nisu mi dozvolili da je nađem, bojeći se za Miricin mir. Nikad nisam dobila njenu adresu.

Znam da ovaj događaj, kojeg sam opisala, nije jedini. Mnoštvo takve djece je pobijeno i uništeno, a njihova imena i porjeklo nepoznato. Ali, za Lelicu Goldgruber se zna i ona stoji kao simbol za onu jadnu djecu djecu za koje nitko ne zna.

Na kraju bih htjela napomenuti da postoji tendencija u svjetu, a i ovdje, da identificiramo zločinačku nacističku vladu NDH sa jednim cjelim narodom, koji se borio protiv tog užasnog režima, već od početka maja 1941. godine. Njihovom pomoći smo mi, malobrojni, ostali živi na teritoriju ex Jugoslavije. To su bili pošteni ljudi, koji su nas čuvali i borili se protiv ustaškog režima.

NEMAČKI VOJNICI U DRUGOM SVETSKOM RATU NISU BILI NIMALO DŽENTLMENI

Prvi put objavljeni razgovori nemačkih vojnika o zverstvima u Drugom svetskom ratu

Blic, izvod

Snimci su nastali uz pomoć skrivenih mikrofona koji su stavljeni nemačkim zatvorenicima, a transkripti su skupljeni u knjigu „Vojnik: O borbi, ubijanju i umiranju: Tajni snimci nemačkih ratnih zarobljenika iz Drugog svetskog rata“. Reč je o knjizi koju su sastavili nemački historičari Senke Ničel i Harald Vencer i koja nudi novi uvid u Drugi svetski rat.

Između 1940. i 1945. godine Britanci i Amerikanci postavili su mikrofone na oko 13.000 nemačkih i nekoliko stotina italijanskih ratnih zarobljenika, svih činova i službi, a mnogo njih bilo je u pritvorskoj jedinici Trent park u Londonu. Snimci su preslušavani u očekivanju da će se otkriti vojne tajne od potencijalne strateške važnosti, ali su umesto toga otkriveni necenzurisani razgovori o

iskustvima rata. Detalji tih razgovora, ne samo da pokazuju ekstremno visok nivo izvršenog nasilja, već i uznemirujuće vidno zadovoljstvo vojnika učinjenim zverstvima.

Vojnici su pričali o svojim pogledima na neprijatelja, svojim vođama, diskutovali o detaljima borbenih misija i podělili zastrašujuća iskustva zločina koji su počinili.

U jednom transkriptu se navodi razgovor tri vojnika o ubistvu nepoznatog Francuza. Zotleterer: „Ubio sam Francuza s leđa, vozio je bicikl“. Veber: „Izbliza?“ Zotleterer: „Da“. Huezer: „Je li hteo da te zarobi?“ Zotleterer: „Ma kakvi. Ja sam hteo njegov bicikl“.

Snimljeni materijali sadrže i uznemirujuće opise seksualnog zlostavljanja i mučenja.

Sveukupno preslušani materijali pokazuju da nemački vojnici nisu bili nimalo džentlemani sa vojničkom čašću, kako neki žele da ih predstave.

HOMOFBIJA U NACISTIČKOJ NEMAČKOJ

Izvor www.dalje.com

„Nacistički teror nad homoseksualcima od 1933. do 1945.“, dokumentarni prikaz razvoja sistavne države homofobije u nacističkoj Nemačkoj, te mehanizama progona, koji su sena različite načine manifestirali i do sedamdesetih godina prošlog veka, bila je postavljena u Muzeju Holokausta u Skoplju od 10. rujna do 1. listopada.

Homoseksualci su dugo bili prešućivana i zanemarena skupina žrtava nacista unatoč istraživanjima koja pokazuju da je više od 100.000 osoba u vrijeme nacizma bilo uhićeno zbog istopolne orijentacije, od čega ih je pola završilo u zatvorima ili institucijama za osobe s duševnim smetnjama, a njih između pet i petnaest tisuća u koncentracionim logorima, stoji u najavi organizatora izložbe, Udruge Domino (Queer Zagreb).

Izložba je nastala u suradnji S Holokaust Memorial Mesumom iz Washingtona i Schwules Museumom iz Berlina, a prikazuje dokumente o tadašnjim događajima, novinske članke i fotografije. Uz izložbu, Udruga Domino je objavila i jedino poznato svjedočanstvo osobe koja je preživela logor te pokrenula istraživanja progona homoseksualaca u Hrvatskoj.

Iz Udruge su izrazili nadu da tom izložbom doprinose smanjenju homofobije i prihvaćanju različitih identiteta, osobito u Makedoniji gde LGBT aktivisti prolaze kroz mnoga iskušenja po pitanju jednakosti i borbi za ravnopravnost.

MEA ŠAARIM

JEVREJSKI KVART U JERUSALIMU, OVE GODINE ZA SUKOT BEZ OGRADE ZA ŽENE I MUŠKARCE

– IPAK, NIJE SVE PROŠLO BEZ INCIDENATA

Iz domaće štampe

Naselja duž saobraćajnice Jerusalima podržavaju uslove koje je propisao Visoki sud pravde prošle godine, rekla je policija. Reč je o ogradi, od platna, kojom su razdvojeni muškarci i žene, koji se kreću ulicom. Poslednjih godina komunalni lideri, haredimi, i hasidske ješive duž Mea Šaarim po dogovoru su delili ulicu i odvajali žene i muškarce. Dva metra visoka ograda od platna bila je pod nadzorom privatnih nadzornika, koji su vodili računa da ni slučajno ne dođe do mešanja muškaraca i žena.

Međutim, Visoki sud pravde prošlog oktobra je ove aranžmane proglasio nelegalnim i zahtevao od policije da spreči polno odvajanje od 2012. godine pa nadalje.

Ove godine je postignut dogovor između policije, gradske uprave i ješiva duž Mea Šaarim da ne bude ograde, osim u jednom manjem delu, svega 20 metara i bez prisustva privatnih nadzornika.

Može i zajedno, ali ne za Sukot

Grupa aktivista udruženja Slobodni Izrael, želela je da na licu mesta proveri da li se poštuje odluka Visokog suda pravde. Policija je insistirala da cela grupa ne ide ulicom, nego su u pratnji dva policajca dva predstavnika Slobodnog Izraela, fotograf Jediot Ahronota i novinar sa TV, Kanal 10 krenuli u noćnu

šetnju verski kvartom Jerusalima, koji je i bio predmet sudskog odlučivanja.

Kada su stigli do ješive Toldot Aharon prema njima je poletelo kamenje, koje su bacali haredimi, protestujući na taj način protiv njihove posete. Jedan kamen je pogodio u glavu fotografa Jediot Ahronot i on je prebačen bolnicu Hadasa. Lakše je povređen i jedan policajac, ali hapšenja nije bilo.

Zamenik gradonačelnika Jerusalima, Josi Dajč, iz haredim partije Ujedinjena Tora, izjavio je da je incident koji se odigrao „skrnavljenje imena Božjeg“. „Ovo nije put kojim nas vodi Tora“, rekao je za JPost. Ipak, Dajč je dodao da je ulazak izraelskih aktivista u njihov komšiluk „jedna nepotrebna provokacija“.

KIPA ILI ZAR

SLOBODA VEROISPOVESTI SAMO ZA IZABRANE

Marin Le Pen traži zabranu kipe i zara

Iz strane štampe

Francuski predsednik Fransoa Oland izrazio je svoje zaprepašćenje apelom liderke ekstremne desnice da se u Francuskoj zabrane jevrejska kipa i islamski veo.

Neki francuski ministri su u petak optužili predsednicu Nacionalnog fronta Marin Le Pen, koja je predložila zabranu nošenja ovih verskih obeležja na javnom mestu, da je "fundamentalista".

Zabrana bi trebalo da važi u "prodavnicama, u vozilima javnog prevoza, na ulici", rekla je za Mond predsednica Nacionalnog fronta. *(nije predložila zabranu krsta oko vrata, niti da se nosi krst na verskim procesijama. prim. ured.)*

Ministar za obrazovanje Vensan Pejon smatra da je Marin Le Pen "bacila ulje na vatru" svih fundamentalista i da je zapravo ona ta koja je fundamentalista.

"Vreme je da se okupimo, da budemo tolerantniji jedni prema drugima, da se ophodimo bratski i da svi zajedno i glasno kažemo 'ne' govoru mržnje i podele", rekao je Pejon.

Tenzije u Francuskoj su porasle posle objavljivanja karikatura nagog Muhameda u časopisu Šarli ebdo, a vlasti su izrazile bojazan da bi diplomatska predstavništva mogla biti meta nasilnih protesta kao što su bile ambasade SAD u islamskim zemljama zbog filma "Nevinost muslimana".

I OVO JE ŽIVOT... I SMRT

JEVREJKA UBIJENA?

ŠTA SE DEŠAVA KADA SE JEVREJKA UDA ZA IMUĆNOG MUSLIMANA

Iz strane štampe – priča Danijele Mihalič Đurice

Neverovatna priča o ljudskim sudbinama i nepremostivim kulturološkim razlikama, sa smrtnim ishodom.

Bez obzira na rezultate obdukcije, prema kojima je u telu te 35-godišnje Francuskinje jevrejskog porekla navodno pronađen alkohol, tragovi marihuane, kokaina i antidepresivi, ostaje nejasno da li je reč o samoubistvu, nesreći ili ubistvu mlade žene koja se godinama borila za starateljstvo nad svojom kćerkom, koju je saudijski princ Sattam bin Khaled bin Nasser al-Saoud, otac devojčice, nasilno odvojio od majke još 2008. godine.

Kendis (Candice) i saudijski princ upoznali su se za vreme njenog odmora u Velikoj Britaniji, u jednom noćnom klubu u Londonu 1998, no bajka s princom vrlo se brzo pretvorila u najgoru noćnu moru.

Kada je mala Aya imala samo 5 godina, princ je Kendis rekao da se prema porodičnoj tradiciji mora oženiti za svoju rođaku, te mu ona, ako to želi, može biti druga supruga. Odgojena u duhu evropskih vrednosti i monogamije, Kendis na takav kompromis nije pristala, nakon čega su se razišli.

Dvije godine posle, na poziv princa Kendis ipak odlazi u posetu u njegovu saudijsku rezidenciju. Tada 7-godišnju djevojčicu odmah po dolasku odvajaju od majke. Kendis su za vreme dugih osam meseci zatočili u samicu bez svetlosti, hrane, vode, sapuna... Inače, žena korpulentnije građe, koja je u trenutku smrti imala gotovo stotinu kilograma, u samici je zbog izgladnjavanja pala na svega 48 kilograma. Oduzeta joj je i pasoš, a saudijske su je vlasti optužile i za zločin promjene veroispovesti s islama na judaizam, za što je prema muslimanskim zakonima predviđena smrtna kazna. Prema detaljima iz kasnije objavljene knjige o cijelom slučaju, u zatočeništvu je prošla strašnu psihičku i fizičku torturu, no na koncu je ipak uspela pobjeći, ali sa sobom nije uspela odvesti malu Ayu.

Kendis je bila ogorčena i postupanjem francuskih vlasti, s obzirom na to da joj je tadašnji francuski konzul u Saudijskoj Arabiji savetovao da bi, nakon što je konačno

pobegla, za nju bilo bolje da se vrati u kraljevsku palatu, a posle su od nje čak tražili da potpiše izjavu prema kojoj se odriče djevojčice, jer za njezino podizanje nema finansijskih mogućnosti.

U međuvremenu se Kendis obratila za pomoć medijima, koji su u više navrata objavili njenu tužnu priču, no dete joj nije vraćeno niti ga je u međuvremenu imala mogućnost posetiti. Nakon višegodišnje borbe za starateljstvo i pravnih zavrzlama na relaciji između dve zemlje, u januaru ove godine francuski je sud konačno presudio u njenu korist, no saudijski princ izjavio je da nema nameru da vrati, danas 11-godišnju princezu.

Kendis se nije predavala, te je obećala da će u ovoj bitki ići do kraja. Prestravila se kada je preko Facebooka vidjela fotografije svoje kćeri u igri s oružjem i lica prekrivenog nikabom iz rezidencije u Arabiji. Kendis Cohen-Ahnine u međuvremenu je objavila i knjigu "Vratite mi moje dijete", pokrenula internet stranicu, a nedavno ju je kontaktirala i američka producerska filmska kuća zbog snimanja filma.

Film nije ugledao svetlo dana jer je Kendis u svojoj 35. godini tragično okončala veliku i tešku životnu borbu za svoju kćer.

No, šta se zaista događalo u osmanskoj zgradi nedaleko od šik pariske avenije Montagne u noći 15. avgusta, verovatno će zauvijek ostati misterija, pogotovo s obzirom na to da je i službeno otklonjena mogućnost da je Kendis ubijena.

Njen pariski advokat, Laurence Tarquiny-Charpentier, jedino je uveren da Kendis ni u jednom trenutku nije pomišljala na samoubistvo, pre svega jer je u septembru trebala konačno posetiti svoju kćer u Rijadu.

U međuvremenu se Kendis udala. Neposredno pre smrti svađala se s mužem.

Za sadašnjeg supruga, koji je od nje 20-ak godina stariji, Kendis Cohen-Ahnine udala se pre osam meseci, no već je u junu podnela zahtev za razvod. Iako ju je u vlastitom preduzeću zaposlio kao komercijalistu, Kendis je sumnjala da se njen suprug preko nje želi domoći novca. Samo dve nedelje pre njezine smrti iz banke su je upozorili da je na nekim dokumentima falsifikovan njen potpis. U kobnoj noći komšije su potvrdile da je pokušavala pobeći i preći s jednoga na drugi balkon, no ostalo je nepoznato od čega je bežala. Suprug nije pritvoren, iako je i sam potvrdio da je padu s četvrtog kata zgrade prethodila njihova žestoka svađa.

EGIPAT KRUPNIM KORACIMA IDE U BUDUĆNOST

Strana štampa

Egipatska državna televizija, posle više decenija, ukinula je zabranu voditeljicama da nose feredže dok čitaju vesti. Fatma Nabil, bar tako kažu da je to bila ona, iako joj niko nije video lice, prva je žena koja se posle pola veka pojavila sa feredžom u udarnoj emisiji TV. Očekuje se da će njeno pojavljivanje u tradicionalnoj odeći uticati i na druge žene da se pristojno obučene pojavljuju u javnosti.

IN MEMORIAM

DAMJANOVIĆ RANKO (1941 – 2012.)

Ranko Damjanović je rođen 1941, u Šibeniku. Kada je bio star godinu dana ostao je bez oca, koji je kao partizan poginuo u borbama. Rastao je i školovao se u "Domu za decu palih boraca".

Završio je Srednju školu za telekomunikacije i Višu školu za spoljnu trgovinu – odsek Turizmologije. Time se i bavio: radio je na održavanju telefonskih centrala u Vojno-Tehničkom Institutu u Beogradu, a dodatno zanimanje mu je bilo – Turistički vodič.

Kada je počeo raspad bivše Jugoslavije, sa suprugom Majom (rodj. Vajnstangl) i sinovima Bojanom i Nevenom, doselio se u Izrael. U Izraelu je promenio više radnih mesta, a ljubav prema turizmologiji je upotpunjavao slikama i svojim opisima izleta organizovanih od strane Hitahdut – "Oley Jugoslavija". Ranko, hvala ti, tvoje fotografije oplemenjivale su naš Most.

Ranko i Maja na Bejahadu 2011.

JOŠ JEDNA IZLOŽBA JOZEFA BARUHOVIĆA

Piše Rahel Malina

U renoviranim prostorijama Jevrejskog istorijskog muzeja u Beogradu, 10. septembra ove godine, otvorena je samostalna izložba slika Jozefa Baruhovića. Ne previše velika, ali prelepa galerija. Jozef Baruhović je rođen 1934. godine u Sarajevu. Do početka Drugog svetskog rata porodica je živela u Zagrebu. Pred rat, porodica je odlučila da se vrati u Sarajevo. Otac Haim, kao aktivni lekar, bio je mobilisan i u kratkotrajnom ratu bio je zarobljen i odveden u zarobljeništvo. Majka Sida-Simha ostala je sama sa dvoje dece, Jozefom i Rašelom – Rahelom. Posle bombardovanja Sarajeva i sve učestalijih hapšenja Jevreja, uspeli su da pobjegnu iz Sarajeva i našli se kod tetke u Mostaru. Mostar je bio pod italijanskim protektoratom, ali su Italijani uskoro morali da predaju Mostar vlastima Nezavisne države Hrvatske. Ponovo beže dalje, prvo u Prištinu, gde su imali dve kuće, otac je bio odatle. Nakon kapitulacije Italije i dolaska Nemaca majka je uspela da proda jednu kuću i ponovo izbegne hapšenje porodice. Odlaze u Albaniju, Skadar, gde su dočekali kraj rata. Nakon rata porodica se nalazi u Srbiji, u Beogradu, otac se vraća iz zarobljeništva i dobija posao u rodnom mestu, Prištini. Kad je stasao, Jozef se upisuje na Elektrotehnički fakultet u Beogradu, uspešno je diplomirao, a kasnije i magistrirao na post diplomskim studijama.

„Kvartet“, ulje na platnu

Najpre muzika, a kasnije i slikanje, postali su sastavni deo Baruhovićeovog obrazovanja. Pohađao je privatne kurseve gde su mu učitelji bili poznati umetnici Sergej Jovanović i Stojan Trumić. Baruhović je bio član likovne sekcije KUD

„Abrašević“, član je likovne grupe „Stojan Trumić“, zatim likovne sekcije Hemijske industrije u Pančevu. Od 1990. je stalni član likovne grupe pri Centralnom domu vojske Srbije u Beogradu. Jedan je od osnivača i član Udruženja likovnih umetnika „Sergej Jovanović“.

Baruhović je izlagao na mnogobrojnim zajedničkim izložbama, učestvovao je u nekoliko likovnih kolonija, imao je dve samostalne izložbe, dobitnik je druge nagrade za slikarstvo na Smotri amatera Beograda.

Izložene slike u Jevrejskom istorijskom muzeju vezuje jedna tema: Muzikanti. Slike su bogatim, raspevanim bojama, dočarale atmosferu i tonove „klezmer“ muzike, klasične muzike i srpske narodne muzike.

Otvaranje izložbe, u prisustvu preko sto posetilaca, praćeno je živom muzičkom pratnjom, možemo reći da je to bio izuzetan kulturni doživljaj. Verujemo da će nas Jozef Baruhović ponovo iznenaditi svojim izuzetnim delima.

DA LI DA KAŽEM MAJCI, A ŠTA DA KAŽEM OCU?

Moji roditelji imaju uzdrman brak. Nedavno sam koristio iPhone moga oca i otkrio da, umesto da je prošlog meseca bio na službenom putu (kao što je rekao mojoj majci), on je bio sa svojom randevu "devojkom" u Los Anđelesu. Moje pitanje je: Da li treba da kažem tati da znam šta je radio? Da li treba da kažem mami šta se dešava iza njenih leđa? Ili da jednostavno ćutim o celoj stvari? Help!

Dr Michale Tobin odgovara:

To je veoma tužno da čujem da se suočavate sa tako teškom dilemom. Nijedno dete ne želi da otkrije informacije ove vrste. Mi svi želimo da se divimo svojim roditeljima, da ih vidimo kao pozitivne uzore, koje možemo imitirati. Videti roditelja kao tajanstvenu i dvoličnu osobu je izuzetno bolno i podriva naš osećaj sigurnosti i blagostanja. To još više važi ako ste mladi i emotivno zavisni od njih. Ja ne znam kako neko može da stavi ovu informaciju

u mentalni kontejner i zaboravi na nju. Pretpostavljam da svaki put kad vidite svoju majku ili oca, saznanje o ovoj tajni izbija u prvi plan.

Dakle, s kim da razgovarate? Sa ocem, majkom ili oboje? Nema savršenog odgovora na ovo pitanje. Puno toga zavisi od vašeg odnosa sa roditeljima, vašom umešanošću, ili neumešanošću, u njihov uzdrman brak, ali i vašeg osećanja odgovornosti u zaštiti majke. Da skratimo, trebalo bi da razgovarate sa vašim ocem i ni sa kim više.

Predlažem da se sretnete na nekom neutralnom terenu, restoranu ili nekom drugom javnom mestu, i recite mu šta ste otkrili. Ako počne da izvrđava i negira činjenice, recite da oboje znate istinu i šta očekujete od njega da učini. NE PRETITE DA ČETE MAJCI OTKRITI TAJNU! Predložite ocu da sve ispriča majci i da tako prestane loša atmosfera u vašoj kući.

Zašto da razgovarate samo sa ocem? Zato što ste tajnu otkrili na njegovom iPfonu i ispada da ste se kao privatni detektiv umešali u njihov brak. To sigurno ne želite i zato vam predlažem da se fokusirate na izgradnju svog života. Njihova drama je prepreka i bolna smetnja.

Zašto da ne kažete majci? Prvo, nije vaša odgovornost da je zaštitite i ko zna da li ona uopšte želi da sazna istinu. Možda ona sumnja da on ima afere, ali izbegava da se bavi time. S druge strane, ako vidi da i vi znate za njegove afere, to će vršiti pritisak na nju da preduzme akciju. Ne čineći ništa, možda je baš to ono što ona želi.

Pošto ste već umešani, pokušajte da to zadržite ne minimumu i bavite se vašim životom, a pustite njih da shvate i odluče šta će sa njihovim.

Rabin Yaakov Haber savetuje:

To što se vama dogodilo nešto je slično prikazom Šofara na Roš Hašana, iPhone epizoda bila je buđenje, poziv sa neba. Nadamo se da se nešto može učiniti u poremećenom braku vaših roditelja - ali nema vremena za gubljenje. Za trenutak, zaboravite na očev nezakonit sastanak i da vidimo da li postoji nešto što možete da uradite da pomognete svojim roditeljima.

„Tata, razmišljao sam. Nije tajna da ste ti i mama imali teška vremena. Izgleda kao da se nikad niste složili ni oko čega. Izvini, vi ni ne delujete srećno. Možda bi neko sa strane mogao da vam pomogne, možda oboje treba da odete i razgovarate sa rabinom ili nekim izvrsnim savetnikom iz komšiluka“.

Ako vremenom vidite da nema napretka, da je vaš otac nezainteresovan da poboljša brak, onda

pitanje da li da obavestite majku treba razmotriti. Naravno, ne može se spasti svaki brak. Ipak, oni trebaju sve da pokušaju. Ni vi nemojte odustati tek tako.

U međuvremenu biće vam potrebna pomoć. Ako ste odrasla osoba potražite pomoć terapeuta. Vaš um neće vam dozvoliti da ignorišete šta ste videli; vaše srce neće dozvoliti da to otkrijete. Ako niste odrasla osoba, recite svojim roditeljima da vas njihov brak izluđuje i jednostavno kažite: „Molim vas, pomozite mi“.

Upućujem vama i vašim roditeljima puno blagoslova.

AKO STE PROČITALI PRETHODNI ČLANAK, VERUJEMO DA ĆE VAM I OVO MIŠLJENJE BITI INTERESANTNO

RABIN PROTIV IPHONE

Rabin iz Bnei Braka održao je iPhone „razbijajuću“ ceremoniju, tvrdeći „religiozna osoba koja poseduje ovaj nečisti uređaj je odvratna i odvratno zli negativac“

Piše Džeremi Šaron

Rabin iz Bnei Braka, poznat kao „propovednik pravednosti“, pozvao je desetine svojih studenata na pomenutu ceremoniju, koja je pred Jom Kipur održana u sinagogi Pardes.

Za vreme njegove tirade iza njegovih leđa, sve vreme je bila fotografija pametnog iPhone telefona. Rabin je pričao o čoveku koji je imao pametan telefon i koji je uništio njegov život i zbog čega je morao da se razvede od žene.

Na kraju besede, rabin je izgovorio kratku molitvu, tražeći od Boga da porazi narod Amaleka, drevne neprijatelje jevrejskog naroda, označavajući taj narod kao generalno zlo. Zatim je na stolu, u prisustvu studenata, koji su širom otvorili oči, čekićem razbio iPhone u sitne komadiće, moderno zlo je začutalo, bar na trenutak.

U februaru ove godine radikalna Eda Haredit, verska organizacija iz Jerusalima, štampala je obaveštenje sa fotografijama IPHONE i drugih sličnih pametnih telefona, objavljujući da su oni doneli „duhovni holokaust“ i „ozbiljno ugrozili svetost Doma Izraela“.

Mnogi haredimi imaju „košer“ mobilne telefone, koji nemaju internet konekciju, niti mogu da šalju ili primaju poruke.

Ovaj broj Književnog dodatka posvetili smo **Svetozaru Jovaševiću** i njegovom prvom romanu, koji je odmah po izlasku iz štampe doživeo velika priznanja. Roman će verovatno biti preveden na hebrejski i engleski jezik. Svetozar je rođen 26. decembra 1940. u Beogradu. Jevrejin po majci Vidi Ašerović (deda Ašer Ašerović i baba Rahela-Konfino-Ašerović). Završio je srednju vojnu školu (hemičar), četiri razreda gimnazije i studirao je vanredno strojarski fakultet u Zagrebu (istureno odeljenje u Karlovcu, gde je bio na službi). Nije završio studije, jer je po potrebi službe u JNA bio prekomandovan. Pisao je često članke za list "Narodna armija" i kraće članke za lokalne novine u Karlovcu i u Osijeku. U Izrael se uselio 20. januara 1993. godine.

Svetozar Jovašević, živi u Nataniji.

"VELIKA MAJKA" Svetozara Jovaševića, roman o dobru i zlu

Tanjug, Beograd

"Prosveta", koja je našla mesto na izdavačkom tržištu Srbije objavljivanjem kvalitetnih romana domaćih autora, predstavila je prvenac Svetozara Jovaševića, potresnu priču o borbi za opstanak i identitet "Velika majka".

Kako je novinarima rekao direktor IP "Prosvete" Jovan Janjić, "Velika majka" sa podnaslovom "Kad bi svet bio savršen" je roman koji nikoga ne ostavlja ravnodušnim.

To je životopis dečka Nikole koji se od samog početka (biva kao jednogodišnje dete ostavljen u sirotištu) bori za opstanak, a kasnije i da otkrije ko je, odakle potiče. Nikolin životni put ide između dobra i zla, a njegova sudbina je i sudbina Jevreja u Drugom svetskom ratu ali i svih malih bića u vrtlogu velikih društvenih dešavanja, rekao je Janjić.

"Velika majka" je roman koji budi najtananije i najiskrenije emocije kod čitaoca i podstiče ih da budu bolji ljudi, dodao je on. Književnik Milomir Kragović rekao je da je "Velika majka" uzbudljiva autobiografska priповest sa univerzalnim porukama i potresna priča o brdovitom Balkanu. "Kada bi svet bio savršen, ispunjen dobrotom, ne bi mogao da opstane, stagnirao bi u svojoj savršenosti bez ikakvog pomaka napred. Nažalost, zlo mora postojati radi ravnoteže. To je kreacija prirode. Bez ravnoteže dobra i zla, svet je samo utopijska fikcija pesnika", poručio je autor.

OVO VRLO VREDNO DELO ĆE VEROVATNO IMATI VIŠE IZDANJA

Pravda, Beograd

Jovaševićev roman je priča o potrazi za identitetom, koja, kako je dodao Milomir Kragović, pisac i književni kritičar, prerasta u priču o srpskom narodu u prelomnim istorijskim momentima.

„Kroz priču, zaista uzbudljivu i dramatičnu, provlači se nekoliko pitanja koje glavni junak, siročić iz Drugog svetskog rata, postavlja sebi: Zašto mi se sve ovo dešava? Zašto nam se istorija ponavlja? Kako se humanost jedinice odražava na globalnom humanističkom planu?

Kako u tamnom vremenu opstati kao čovek?" – rekao je Kragović.

Svetozar Jovašević

VELIKA MAJKA

Roman, izvod

SUSRET SA MAJKOM

Vida je trebalo da stigne oko deset sati. Milomir je hteo da se malo našali, došao je na ideju da iz komšiluka pozovu jednog plavokosog dečka, koji je likom malo podsećao i bio približnih godina kao Nikola. Nekoliko minuta posle deset, Daničin mlađi sin je utrčao u dvorište i rekao da dolazi Vida. Svi su izašli napolje pred kapiju, da sačekaju i vide Vidinu reakciju. Mnogo ljudi iz komšiluka i bliže okoline se sakupilo. Brzo se raščulo da prethodi susret majke sa izgubljenim sinom, posle više od osamnaest godina. To je nesvakidašnji događaj, pa su ljudi došli da vide, da učestvuju u sreći i suzama radosnicama.

Postavili su Nikolu i tog plavokosog mladića ispred kapije, jedno pored drugog, da Vida pogodi ko je njen sin. Milomir je izašao napred u susret Vidi, da joj saopšti radosnu vest i pokazuje joj rukom da pogodi ko je njen Nikola.

Ona, ide lagano, a Milomir je pridržava ispod ruke. Nikola je posmatra. Žena, srednjih godina, svetlo smeđe kose i svetlog tena. "Lepa je. To je moja majka!" - tiho je izustio. "O, Bože, da li je to moguće? Eto, ona je tu, na par koraka preda mnom, a koliko sam čeznuo za njom. Koliko sam puta ranije zamišljao njen lik, zamišljao nju, moju majku sa likom boginje."

Vida ide ka Nikoli, za trenutak je zastala, posmatra ga kao da ne veruje da je to on, Nikola, njen izgubljeni sin. A onda, ubrzava korak i prilazi mu. On je prebledeo. U ušima mu je bubnjalo, jasno je čuo kako mu srce u grudima snažno kuca. Osećao je kako mu se u glavi zavrtele. Kao u snu, kao iz neke daljine čuo je njen glas. "Sine!... Sine moj!" Vida ga grli i plače. Svi plaču. Nikola se još uvek držao čvrsto, a onda, odjednom osetio je bol u grudima, bol u srcu, suze su mu same potekle.

Kada je osmeh zamenio suze, i prenapregnutost popustila, počelo je veselje. Danica je bila radosna, iskreno srećna što je do ovakvog susreta došlo u njenoj kući. Odnekud se pojavio harmonikaš, počela je pesma i pravo veselje. Vida je, uzbuđena, neprestano gledala u Nikolu. Iz njenog pogleda zračio je sjaj kakvog samo ljubav majke može da stvori, ljubav ispunjena osećanjem beskrajne sreće i radosti. Nikola je bezuspešno pokušavao da bude pribran,

nasmejan, da uzme učešća u pesmi i veselju, da odgovara na bezbroj znatiželjnih pitanja koja su mu postavljali - gde je, s kim je sve vreme bio i kako mu je bilo -. U trenutku činilo mu se kao da tone u neko stanje između sna i jave, da nije prisutan tu gde je, kao da je sve ovo što se oko njega događa nestvarno. U toj gužvi i galami, ponekad bi skrenuo pogled ka Vidi. Posmatrao je. U ušima su mu odzvanjale Gvozdeneve reči "Ona kučka, tvoja majka, kriva je za sve".

"Zar je to moguće?!" - pitao se. "Bože, zašto mi je Gvozdin tako ružno govorio o njoj?. Ne! To nije istina, hiljadu puta nije istina! Naprotiv, ona je divna, sve je besprekorno i savršeno u njoj. Ne mogu njemu da verujem. Ona je moja majka."

Pesma i veselje se odužilo, sunce je već bilo na zalasku, dan se bližio kraju. U međuvremenu Danica je pozvala Redakciju "Večernjih novosti" i objasnila im kako je došlo, posle toliko godina, do susreta majke sa sinom. Vida i Nikola su dobili poziv da dođu u redakciju. Sutradan u novinama izašao je opširan članak sa njihovom slikom i naslovom "Priča je završena". Nikola je bio ushićen, to je bio poseban događaj za njega. Tada nije ni slutio da će se samo za nepunu godinu dana sve promeniti, da će se u njegovom životu tuga vratiti, a razočarenje zameniti radost koju je sada osećao.

Sledio je susret sa mlađim bratom Slobodanom, sestrom, njenim mužem i njihovom decom. Milomir je poslao telegram, da se pripreme za doček, jer narednog dana dolaze u Kulu. Krenuli su vozom, a sa njima nekoliko rođaka i prijatelja, raspoloženih za nastavak veselja.

Doček na železničkoj stanici u Kuli bio je topao i srdačan. Nikola je upoznao brata, sestru, zeta Dragana i njihovu decu. Slobodan, njegov mlađi brat tek što je završio osmogodišnju školu. Nikola je bio iznenađen što je i on konkurisao i bio primljen u vojnu školu u Sarajevu. Bio je to divan dečko, vedre naravi, uvek nasmejan. Nikola je srdačno od svih prihvaćen, mada je prvi susret sa sestrom Draganom na Nikolu ostavio drugačiji utisak. Ona se pozdravila sa njim dosta uzdržano, kao da nije bila očarana njegovim dolaskom. Međutim, vrlo brzo u njoj se probudila sestrinska ljubav i Nikola je iz sveg srca svoju ljubav poklonio njoj i Slobodanu. Njihov svaki kasniji susret bio je izuzetno veseo i srdačan. Dragana je posle izvesnog vremena priznala da nije bila oduševljena dolaskom Nikole,

jednostavno iz razloga, kako kaže, što nisu ličili kao brat i sestra i što ga je ona zamišljala sasvim drugačije. Ona je bila rastom relativno visoka, tamnoputa, podsećala je pomalo likom i građom tela na svoga oca Gvozdena, a Nikola sušta suprotnost njoj, srednjeg rasta, plavokos, građom tela i likom na majku Vidu. Čak i kasnije u životu mnogi koji ih nisu poznavali sa nevericom su gledali i prihvatili činjenicu da su oni brat i sestra. Draganin muž, Dragan, bio je iskreno oduševljen dolaskom Nikole. On je bio otvoren, izuzetno prijatan i drag, čovek vredan pažnje, dobar otac i suprug. Nikola ga je odmah prihvatio i zavoleo. Među njima se od prvog susreta rodilo iskreno, duboko prijateljstvo.

Veselje u Kuli uz muziku i pesmu trajalo je dva-tri dana. Bilo i prošlo. Morali su da se vrate u Beograd, jer je Nikoli prethodilo još nekoliko značajnih susreta. Ovog puta trebalo je da upozna svog pravog oca, sestru po ocu i ostalu daljnju rodbinu. Tih nekoliko dana od kada je sreo majku, proveo je u ushićenju koje se nije dalo meriti nikakvim osećanjem do tada doživljenim.

Istog dana naveče, po povratku iz Kule, Vida je ušla u sobu i sela na krevet kraj Nikole. Milovala ga je i ljubila. Tiho, setnim glasom govorila mu je koliko je puta u životu želela ovaj trenutak, koliko je suza prolila i patila za njim. I, eto, Bog je uslišio njen vapaj, podario joj tu sreću, da je sin ponovo uz nju. Njegov dolazak je ublažio tugu i popunio prazninu u njenoj duši za bližnjima, majkom, ocem, bratom, sestrom i ostalom rodbinom koje su nacisti, nedužne, pobili. Ona i "tata" Milomir će od sada brinuti o njemu, nadoknadiće mu svu roditeljsku pažnju i ljubav koju do sada nije imao. Htela je da mu priča, da mu još nešto kaže, ali u trenutku kao da se predomislila, kao da se bojala onog što je trebala da mu kaže, skrenula je pogled sa Nikole, uzdahnula, zatim se nagla nad njim poljubila ga, poželela mu laku noć i izašla iz sobe. Nikola nije mogao odmah da zaspi, dugo je razmišljao o svemu, ostalo je mnogo toga za njega zagonetno i nejasno. Želeo je da mu majka bliže i konkretnije objasni uzrok njihovog rastanka i događaje koji su izmenili tok njihovih, a posebno njegovog života.

Sutradan, bila je nedelja početak oktobra, vreme prohladno, ali i dalje lepo, vedro i sunčano. Nikola je bio budan, ležao je ruku zabačenih iznad glave. Želeo je da još malo drema bezbrižno i opuštano. Iz kuhinje je dopirao miris ukusnog jela koje je Vida pripremala. Odjednom, ispred kapije sa ulične strane, čula se neka buka, galama, koja je sve više ličila na svađu. Nikola ne bi ni obratio

pažnju na to da nije prepoznao glas svoje pomajke Dese.

"Ja, jadnica, mislila sam da mu se nešto dogodilo, sram ga bilo, a on se sa majčicom svojom grli i ljubi, pa ih i novinari slikaju. A di sam ja!? Mene laže da ide kod druga u Beograd, a on ide da traži Vidu, koja ga je kao pseto, na sred ulice, ostavila i otišla za Nemačku sa švalerom."

Nikola je naglo ustao, prišao prozoru i pogledao kroz odškrinutu zavesu. Ispred kapije stajala je Desa sa starijim sinom svoje sestre i još nekom ženom. Milomir je bio sa dvorišne strane kapije. Nije dozvoljavao Desi da uđe unutra i pokušavao staloženo rečima da je smiri.

"Smiri se, Deso", - rekao joj je, "nema potrebe toliko da vičeš, da se nerviraš i da se narod skuplja. Sve će ovo lepo da se završi. Neće on tebe da ostavi i ako je nas našao."

"Ma kako misliš da se smirim?! Zar tol'ke godine sam ja brinula o njemu, vukla ga bre kao mačka mačiće, a sad se pojaviste vi. A di ste bili kad je najteže bilo?"

"Gde smo mi bili to je druga priča. Bili smo tamo gde smo morali da budemo, nego kažem ti još jednom, nemoj da paničiš ovde ispred moje kapije. Na kraju, on je sada svoj čovek i neka sam odluči gde će i sa kime će biti."

"More, da znate, ni ja nisam mačji kašalj. Bruku ću da vam napravim. Ne znate vi još ko je Desa."

Nikola je krenuo da izađe napolju, ali Vida se preprečila ispred vrata, moleći ga da ne izlazi, da prepusti "tati" Milomiru da on sa Desom završi razgovor. Vida nije želela ili nije imala dovoljno hrabrosti da izađe da razgovara sa Desom. Razlog za takav njen postupak Nikola je shvatio nekoliko godina kasnije. Prepirka je trajala još kratko vreme, a onda se sve utišalo. Desa je otišla. Posle ovog incidenta, na izvestan način, Nikola je osećao prigušenu tugu i grižu savesti, što nije, ipak, izašao i pozvao Desu da uđe u kuću, da svi sednu, da lepo kao ljudi razgovaraju.

VIDINA PRIČA

Prošlo je već nekoliko dana kako je Nikola sreo majku. Osećaj nelagodnosti, pomešane sa nevericom i nestrpljenjem počeo je kod njega vidno da se ispoljava, a naročito posle onoga što je čuo u svađi između Milomira i Dese, da ga je Vida ostavila kao pseto na ulici i otišla za Nemačku. Očekivao je da mu sada majka da neko objašnjenje, da mu obrazloži, ispriča, kako i zašto se sve tako dogodilo, zašto su se

rastali, zašto ga je ostavila? Nije se mogao zadovoljiti objašnjenjem Milomira i Danice, njihovom jednostavnom pričom da ga je Vida morala ostaviti. Osim toga, želeo je da sazna nešto više o porodici, braći, sestrama, babi, dedi, o svojim korenima.

Vida, kao da je znala i osećala šta Nikolu muči. Prethodno veče pokušala je, znala je da mora o tome da priča sa njim, ali odustala je. Nije joj bilo lako da počne svoju tužnu ispovest, tešku istinu, ili možda, sramotu za greh kojeg je prema njemu počinila. Trebalo joj je snage, da nađe način i prave reči da mu to kaže, da mu objasni šta se dešavalo svih tih godina.

Bilo je rano jutro, Milomir je već otišao na posao, a Slobodan je još uvek bio u Kuli kod Dragane. Bili su sami. Na molbu i insistiranje Nikole, Vida je pristala da mu polako i opširno ispriča sve, moleći ga da je ne prekida, da ne donosi prebrze zaključke, da bude strpljiv, i da njenu priču sasluša do kraja.

Nikola je obećao da će imati dovoljno strpljenja da je sasluša do kraja, da je neće prekidati, ali je još jednom zamolio, bez obzira zašto i kako je bilo, da mu sve kaže, pa čak i ono što, možda, ona misli da on ne treba da zna. Posle kraće ćutnje, Vida je počela da priča:

"Situacija je bila takva da sam te, jednostavno rečeno, morala ostaviti. Bili su u pitanju naši životi. Izboru nije bilo, smrt ili život, prepušten svako svojoj sudbini.

Ja sam Jevrejka. Ti si, verujem, čuo šta su nemački nacisti i njihovi istomišljenici činili za vreme rata sa Jevrejima. Slušao si koliko je miliona Jevreja u užasnim mukama stradalo u raznim koncentracionim logorima širom Evrope. Sada si odrastao, punoletan i verujem da ćeš razumeti i shvatiti situaciju u kojoj sam bila. Objasniću ti, kasnije, detalje i neke pojedinosti u vezi toga, ali sada prvo hoću da ti ispričam, da te preko priče i fotografija upoznam sa našom porodicom, sa tvojim dedom, babom, tetkom, ujakom i ostalim rođacima.

Ponikla sam, reklo bi se, u imućnijoj sefardskoj jevrejskoj porodici Sid-Ašerovića i Konfinovih. Po završetku niže gimnazije upisala sam se u domaćićku školu (Ženska jevrejska škola), to je onda bilo u rangu srednje škole. Moj otac Ašer, imao je radionicu šešira, nekoliko dobro razrađenih šeširdžijskih radnji i jedan modni salon na Terazijama u Beogradu. U radionici su pravili sve vrste muških, ženskih, dečijih šešira, raznovrsnih kapa, i to uglavnom u tadašnjoj modi evropskih salona. Na otvaranju prolećnog međunarodnog sajma 1938. godine u Beogradu, čuveni beogradski veletrgovac Nikola Spasić

ponudio je tati "štant" u svom paviljonu. U Sezonovoj ulici na Vračaru imali smo kuću na sprat i, u istom dvorištu dve uzdužne prizemne kuće. U jednoj od njih bila je radionica i magacin u kome se nalazila gomila raznog materijala za izradu šešira, a drugu smo izdavali podstanarima. Na Topčideru je bila manja kuća, koju je tata sa braćom moje majke kupio, a koja je služila kao letnjikovac, kuda smo odlazili za praznike ili vikende. Sve u svemu, živelo se lepo u porodičnoj slozi i ljubavi. Imali smo sve što je bilo potrebno za jedan normalan život, ali bez prevelike raskoši, jer moja mama Rahel bila je po prirodi veoma skromna, nije volela raskoš. Bila je osoba koja se nikada, ninašto nije žalila, možda, po malo i čudna, previše ozbiljna, malorečiva, ali je zato posedovala redak dar moralne čistote i pravednosti. Tome je učila i nas decu, tvog ujaka Isaka, tetku Matildu i mene. Njen način vaspitanja imao je mnogo uticaja na Matildu, pa možda i na Isaka, ali moram priznati, ja sam bila pravi đavo, uvek sam štrčala i zato se mama često ljutila na mene.

Od svih praznika koje smo slavili, Pesah je za nas bio najradosniji. Nekoliko dana pred praznik mama bi nas sve uključila u spremanju i čišćenju kuće, a ona je povrh toga uz ostalu pripremu spremala razna jela i poslastice. Za praznik tata je sa Isakom išao u sinagogu, a Matilda i ja smo oblačile najlepše haljine. Naveče bi dolazili gosti na seder veče i porodičnu gozbu koja je obično trajala do ponoći. Dok se mama striktno pridržavala jevrejskih običaja i slavila praznike, u ishrani strogo držala košer, moj tata je bio sasvim drugačiji. Nije se u potpunosti pridržavao jevrejskih običaja, jeo je svinjetinu u restoranima, i nije se držao košer hrane. Za njega su to bile izmišljene, verom nametnute gluposti, koje nije mogao da prihvati. Na šabat kada smo trebali biti svi na okupu, on je stavljao kipu i talet (kapa i molitveni šal) i čitao određene molitve koje se čitaju pred ručak. Ali, mislim, da je to činio zbog mame i nas, dece. Nije bio kao njegova braća revnostan u molitvama, nije verovao u Mesiju ni u Kabalu. Sva njegova bliža i daljnja rodbina, slavili su jevrejske praznike kao što većina hrišćana slavi Uskrs i Božić. Bibliju je retko čitao, smatrao je značajnom zbog njene istorijske vrednosti. Mada je imao jevrejsko poreklo po ocu i majci, on se osećao kao Srbin. Mnogo je voleo Srbiju, voleo je kralja Petra prvog, Aleksandra i, često je pričao, ponosio se kako je prošao albansku golgotu, kakav je borac bio

na solunskom frontu i Kajmakčalanu. Inače, moglo bi se reći, da je tvoj deda bio kicoš. Voleo je lepo da se oblači, da posećuje restorane, da sa društvom igra karte, šah, i voleo je dobru muziku. Alkohol je retko i umereno pio, nije bio alkoholičar, ali imao je lošu osobinu što je u intimnom životu, ponekad, znao da skrene. Voleo je zgodne, lepe žene. Mama je to znala, strpljivo i stoički je podnosila, ali ipak, kada su bili sami, bilo je prepirki. Jednom je, sećam se, mama saznala i morala žestoko da interveniše da otpusti sa posla jednu radnicu sa kojom je tajno bio u vezi. Međutim, mi deca, nikada nismo osetili da je bilo većih nesporednosti u kući. Imali smo svu ljubav i pažnju oba roditelja. Ljudi koji su poznavali mog tatu i oni koji su poslovno saradivali sa njim, imali su lepo mišljenje o njemu. Govorili su da je vrlo korektan i dobar čovek.

Početak 1937. godine, protiv volje roditelja, na vrlo neobičan način, udala sam se za Gvozdena Janišića, čije prezime ti sada nosiš i sa njim sam rodila tvoju sestru Draganu. Znam, sigurno te interesuje zašto njegovo prezime nosiš, kada ti on nije pravi otac. Budi strpljiv. to ću ti kasnije objasniti.

Gvozden je bio rodom iz okoline Čačka, crnput, lep, visok momak, ali oko petnaest godina stariji od mene. Međutim, razlika u godinama mi nije smetala, jer on je meni bio prvi momak koji mi se dopao i kog sam zavolela. Svirao je lepo na harmonici, pevao, tako da me je, između ostalog, i to privuklo k njemu. Upoznali smo se kod Selene, njegove sestre, koja je kod nas kao podstanar stanovala. Gvozden je često dolazio kod Selene i tako, malo po malo, došlo je do ljubavi među nama. Mogla bih slobodno da kažem da je to bila ljubav na prvi pogled. Bila sam mlada, neiskusna i bez razmišljanja upustila sam se u tajnu vezu sa njim, koja je trajala nekoliko meseci. Krajem februara 1937. pristala sam da se udam za njega, mada sam dobro znala da moji roditelji, a naročito mama, neće pristati na to. Gvozden je bio Srbin, a u principu u našoj veri to nije bilo dozvoljeno. Ali, ljubav ne pita za veru ni za godine, jer kada se čovek zaljubi, razmišlja srcem, a ne razumom. Uz moj pristanak Gvozden je jedne noći došao autom po mene. Ja sam tiho izašla, napustila sam roditelje i otišla sa njim. O takvom mom nepromišljenom postupku znala je samo moja mlađa sestra Matilda. Naravno, ona nije odobravala moj postupak, ali radi ljubavi prema meni bila je prinuđena da ćuti. To je bila bruka i, svakako, veliki udarac za celu familiju, a naročito za moje roditelje. Tu moju nepromišljenost nikada mi nisu sasvim oprostili, a pogotovo što mi se kasnije, slična greška ponovila u vezi sa tvojim

ocem. Bila sam lakoverna i naivna, nisam mogla odmah sve Gvozdenove poruke da uočim, jer ih je u početku vešto prikrivao, a imao ih je dosta, u šta sam se vrlo brzo uverila. U kući mojih roditelja bilo je dosta stambenog prostora, ali oni nisu hteli da ja sa Gvozdenom kod njih živim. U početku život sa Gvozdenom izgledao je u redu. Iznajmili smo jednu podstanarsku sobu i jedno vreme živeli smo lepo u slozi i ljubavi. Ubrzo, ostala sam u drugom stanju. Međutim, u našem braku počeli su problemi, jer je Gvozden malo zarađivao, a trebalo je od nečega živeti. Tražio je od mog oca da mu da izvesnu svotu novca i kompletan nameštaj kao moj miraz. Ali, zbog načina na koji sam se udala, tata nije hteo ni da čuje. Gvozden je bio užasno ljut zbog toga, i svoj bes počeo je da iskaljuje na mene. Na kraju shvatio je da od mog oca ne može ništa dobiti. Moja sestra Matilda i brat Isak povremeno su me obilazili i pomagali mi, ali to nije bilo dovoljno. Uz sve teškoće, Gvozden je počeo da pokazuje svoje pravo lice. Njegov egoizam, ljubomora i brutalnost dostižu nesnošljive razmere. Često kada je trebalo nekuda da ide, po ceo dan, pa čak i noću zaključavao bi me u stanu, u sobi koja je bila bez vode i nužnika. Shvatila sam, da je kao čovek, ne samo nesnošljivo ljubomorani i sebičan, već je bio i vrlo nemoralna ličnost. Počeo je često da odsustvuje noću, pod izgovorom da ide da svira na svadbama, a u stvari pravio je noćne izlete sa drugim ženama, dok sam ja bila zaključana u stanu.

Tako se nije moglo dugo izdržati, pa sam bila prinuđena da tražim pomoć od roditelja, koji su me, naravno, prihvatili i zahtevali da se odmah vratim kod njih.

Jedne večeri, krajem juna 1937. dok je on po običaju odlazio u svoje noćne turneje, došao je moj brat Isak autom po mene. Spakovala sam samo ličnu garderobu i uz Isakovu pomoć izašla kroz prozor. Vratila sam se svojim roditeljima. Gvozden je kasnije pokušavao na sve načine da me vrati, molio je, obećavao da će se promeniti. Moji roditelji nisu hteli sa njim da razgovaraju, a njegove molbe, obećanja i poruke su ignorisali. Ja, naravno, nisam htela sa njim da imam više nikakav odnos, postao mi je odvratni. Posle izvesnog vremena saznala sam od njegove sestre, da je po nalogu Komunističke partije, čiji je član bio, otišao u Španiju, gde se tada vodio građanski rat. Od tada više nikakvih vesti nisam dobila o njemu, niti od njega. Po završetku Drugog svetskog rata, čula sam da je živ, da se ponovo oženio,

da ima sina i ćerku u tom braku, da radi kao vozač autobusa, i da živi u Beogradu.

Prošlo je skoro dve godine kako sam otišla od Gvozdena. U tom periodu upoznajem tvog oca Želimira Fiketa, koji je radio u Beogradu kao građevinski preduzimač. Želimir je bio Slovenac iz okoline Celja. Upoznala sam ga dok je izvodio neke građevinske radove na našoj kući. Ja sam sa malom Draganom živela kod mojih roditelja, imala sam sve, ali ipak, osećala sam se na neki način usamljeno. Moj brat Isak već je bio oženjen, a mlađa sestra Matilda pred udajom. Želimir je ostavljao utisak stabilnog i poštenog čoveka. Prema meni se ponašao pristojno, bio je korektan, pun razumevanja i realnog shvatanja za moj bračni neuspeh sa Gvozdenom. Moram priznati, tvoj otac je bio veoma šarmantan, inteligentan i izuzetno pedantan čovek. Postojala je obostrana simpatija. Umeo je strpljivo da sluša moje ispovesti, često da me posavetuje. Bio je vrlo pažljiv i uzdržan. Počeli smo da se viđamo, da izlazimo u kraće večernje šetnje. U početku tajno, ali se to brzo otkrilo. Naravno, moji roditelji su opet sa pravom bili protiv takve veze, smatrajući da mi je jedno gorko iskustvo bilo dovoljno. Razumela sam njihovu brigu, ali to još uvek nije bilo dovoljno da se odrekнем života sa nekim ko mi je bio tako drag i imao mnogo razumevanja za mene. Došlo je ponovo do sukoba i prepirke sa roditeljima, posebno sa majkom, koja je pod uticajem religije bila konzervativnih shvatanja, nije mogla da se pomiri sa tim da ja opet održavam vezu sa osobom koja nije jevrejskog porekla. Njeni prekori i česta kontrola mog kretanja mi je smetala. To je počelo mnogo da me nervira. Bilo mi je jasno da ona brine za mene da opet ne pogrešim. Nisam želela da roditelje povredim, da im ponovo nanese bol i, zbog toga sam sve više bila potištena. Želimir je pretpostavljao šta se sa mnom događa, pokušavao je da me uteši, svoje slobodno vreme skoro svakodnevno posvećivao je meni. Između njega i mene, počela je da se rađa ljubav. Nijedan dan nije mogao proći da se ne vidimo, da makar na trenutak ne budemo zajedno. Posle nekog vremena predložio mi je zajednički život, brak. Ni malo mu nije smetalo što sam ja već bila udata, što imam dete i što sam Jevrejka. Želimir mi je pričao da je i on imao bračnih problema, ali da je sada to iza njega. Rekao je, da je bio oženjen i da ima dvogodišnju devojčicu iz tog braka. Nije mi pričao detalje o svom prethodnom životu, niti sam ja to tražila od njega. Rekao je onoliko o sebi, koliko je smatrao da je potrebno, koliko je tada mogao da se otvori predamnom. Verovala sam mu sve. Znao je da kaže, "Vido,

oboje imamo bolna iskustva koja su još sveža, treba da pomognemo jedno drugom, da to što pre postane prošlost, koju treba da zaboravimo kao ružan san. Sadašnjost je za nas važna. Ti si meni postala vrlo draga, volim te, a mislim da i ti mene voliš, sve ostalo nije bitno. Svi problemi će vremenom biti rešeni, treba biti strpljiv i čekati. Ja sam spreman da ti pružim svu pažnju, ljubav i, koliko mogu, jedan normalan život. Molim te veruj mi, ja to iskreno želim."

Želimir je, ja i sada u to verujem, zaista tako želeo i tako mislio. Nisam sumnjala, prihvatila sam njegovu ponudu za brak, mada nisam znala kako da svoju odluku objasnim roditeljima. To mi je bila teško savladljiva prepreka. Na kraju, ipak, nisam mogla da se oduprem srcu, osećanja su nadjačavala razum. Tada nisam ni slutila da su i ovaj put moji roditelji bili u pravu. Ponovo sam učinila grešku, što sam kod pravog puta krenula stranputicom, jer, nažalost, kasnije se mnogo toga dogodilo što je ozbiljno poremetilo naš odnos i zajednički život.

Iznajmili smo manji, vrlo udoban, za naše prilike odgovarajući stan. Ja sam se sa malom Draganom preselila i počeli smo zajedno da živimo. Faktički, osnovali smo vanbračnu zajednicu, što je u to vreme bila velika sramota, ali nama to nije smetalo. Živeli smo lepo kao u zakonitom braku, u punoj bračnoj harmoniji.

U Nemačkoj se već dogodila "Kristalna noć", kada su nacisti počeli sa proganjanjem i hapšenjem Jevreja. U Evropi je bilo vrlo napeto stanje, Hitler je okupirao Čehoslovačku, aneksirao Austriju i uveliko se pripremao napad na Poljsku. Nekako u to vreme u Srbiji, odnosno u Jugoslaviji su izašli tzv. "Korošćevi zakoni" sa kojima je Jevrejima bio ograničen upis u škole i fakultete, a sve prehrambene radnje koje su držali Jevreji morale su biti zatvorene. Antun Korošec je bio ministar unutrašnjih poslova i veliki antisemit. Antisemitizam, pod uticajem Nemačke, počeo je naglo da se oseća u Jugoslaviji, istina, nešto manje izražen u Srbiji. Strahovala sam da i nas ne počnu da hapse i progone kao Jevreje u Nemačkoj. Želimir me je tešio da budem bezbrižna, da se ne uzbuđujem bespotrebno, jer tako nešto je nemoguće da se desi u Jugoslaviji, s obzirom da kraljevski namesnik knez Pavle i Vlada vode sa Nemačkom dobru, balansiranu politiku.

Želimir je bio vrlo sposoban i radan čovek, a uz to, izrazito pažljiv prema meni i Dragani. Posle

kraćeg vremena ostala sam u drugom stanju. Uprkos žestokom protivljenju mojih roditelja i ostalih rođaka, za koje je vanbračno dete bilo nešto nepojmljivo, ogromna bruka i sramota, Želimir nije hteo da čuje za prisilni prekid trudnoće. Jednostavno, insistirao je da te rodim. Bile su mi dvadesetdve godine, psihički i fizički bila sam normalna, zrela žena, ali još uvek naivna i lakoverna. Jednostavno rečeno, bila sam zaljubljive prirode, a protiv prirode čovek se ne može boriti. On je za mene bio oličenje dobrote. Zavolela sam ga i bila srećna sa njim. Želimir se trudio da učini sve da bi meni ugodio. Zato sam bez mnogo dvoumljenja, bez obzira na sve priče, odlučila da te rodim. Napokon, ti si došao na svet i to tako neuobičajeno, skoro da sam te rodila na putu do bolnice.

Sećam se, u bolnici neposredno po porođaju, babica koja te je prva prihvatila, podigla te, osmehnula se i rekla "Beli, beli, Bog sreću nek' ti deli!"

Porođaj je dobro prošao. Želimir je došao u bolnicu sa cvećem, nasmejan i srećan što je dobio sina. Moji roditelji, posle kraćeg vremena, pomirili su se sa sudbinom, prihvatili te i zavoleli. Kao beba bio si prelep, svi su te voleli. Tvoj život je počeo okružen ljubavlju.

Želimirov i moj odnos je tekao normalno, skladno i dalje u slozi i ljubavi. Međutim, malo mi je postalo čudno što Želimir više ne pominje potrebu da našu vezu ozakonimo brakom, da se venčamo. Najednom, kao da mu je odgovarala vanbračna zajednica. Nisam htela da ga pitam, niti da insistiram na tome, mislila sam da će to samo po sebi doći. Primetila sam da je često bio zamišljen, da je zbog nečeg bio zabrinut. Nešto ga je mučilo, što nije mogao ili nije smeo da mi kaže. Postao je ćutljiv, nekako tajanstven i zatvoren. Crv sumnje počeo je da me nagrizi, da nešto, ipak, kod njega nije u redu. Bilo je očigledno da nešto skriva, jer je svojim ponašanjem ostavljao utisak čoveka koji kao da je želeo od nečeg da pobegne. Počeo je sa posla da se vraća pripit, što ranije nikada nije činio. Osećala sam da se nešto isprečilo između nas, nešto opasno i nevidljivo, ali dovoljno opipljivo i jako da je u meni stvaralo strah da više nećemo moći da budemo zajedno.

Nisam mogla da izdržim, morala sam da ga pitam: "Želimire, šta se dešava sa tobom? Molim te hoću iskreno da mi kažeš o čemu se radi, jer ja nisam slepa i toliko neosetljiva da ne mogu da primetim tako naglu promenu kod tebe?"

Želimir je spuštenog pogleda duboko uzdahnuo. Videla sam po njegovom izrazu da preživljava teške muke. "Dobro", - rekao je. "Sada je kasno,

umoran sam i hoću da spavam, razgovaraćemo sutra."

Sutradan, kada se vratio sa posla, video je koliko sam bila uznemirena. Nije više mogao da čuti. Pozvao me je, i rekao: "Vido, ti si u pravu, ja više ne mogu da sakrivam od tebe problem koji me opterećuje."

"Da!" - odgovorila sam." Krajnje je vreme da se jednom otvoriš, jer i ja ne mogu više da podnesem tvoje ćutanje i zabrinutost. Zar misliš da ne vidim, ti si fizički ovde sa nama, a mislima odsutan ko zna gde."

"Znam. znam, nemoj da se uzbuđuješ, molim te budi strpljiva, objasniću ti o čemu se radi."

"Pre nego što nastaviš dalje, reci mi da li si i ti primetio promenu na meni? Da li znaš da noćima normalno ne spavam, da li znaš da se ova strepnja i napetost u meni odražava i na mleko kojim hranim našeg sina?"

"Zar misliš da nisam pomišljao na to? Zato te sada još jednom molim da budeš smirena, da se ne uzbuđuješ."

Čekala sam da nastavi sa pričom, bili smo oboje uzbuđeni. Želimir je ustao i krenuo ka prozoru. Oklevao je, verovatno nije znao kako da počne da bi ublažio stresnu situaciju koja je sledila. Ti si se probudio i počeo da plačeš. Prišla sam, uzela te u naručje i njihala dok se nisi primirio i ponovo zaspao. Želimir je i dalje stajao kod prozora. Prišla sam mu ćuteći, uhvatila sam ga pod ruku i naslonila glavu na njegovo rame.

Napolju je vreme bilo grozno, tmurno i hladno. Duvao je jak vetar koji je svojim snažnim fujukom izazivao jezu u meni. Stisla sam se jače uz njega, on me je zagrlio, poljubio i rekao: "Vido, ja još uvek nisam slobodan čovek. U poslednje vreme pokušavao sam više puta da razgovaram sa Verom. Rekao sam joj da želim mirno, sporazumno da se rastanemo, jer naša bračna zajednica je neodrživa. Nije htela da čuje o nikakvoj rastavi braka. Rekla je, da je ona dosta trpela i strpljivo čekala da se vratim kući, da više neće da čeka, da nikakav razvod ne dolazi u obzir. Kaže, da za sve nesuglasice koje su bile, isključivo sam ja kriv, a ne ona. Zna da živim u zajednici sa tobom, da smo dobili sina, ali da to ne menja stvar. Rekla je, da dobro razmislim, da još uvek može sve lepo da se reši. A onda mi je postavila, sasvim ozbiljno, ultimatum da moram prekinuti vezu sa tobom, inače, ako tako ne učinim, ona će presuditi detetu i sebi.

Bio sam prosto zgranut, rekao sam joj da ne pomišlja na takve gluposti, jer za ovu situaciju

naše dete nije krivo. Zamolio sam je da se smiri, da bude razumna, da se ništa ne može silom rešiti i na kraju, kakav bi naš dalji život bio kada bih se njoj vratio.

Vido draga, videla si koliko sam ovih dana bio rastrojen i zabrinut, nisam znao kako da ti kažem, kako da ti objasnim uzrok moje potištenosti. Pogrešio sam što ti na početku nisam do kraja rekao istinu, mislio sam da ću se lako razvesti, da to neće biti prepreka i predstavljati ovoliki problem za nas. Ti znaš koliko mi značiš, koliko te volim i ne mogu zamisliti da te ostavim i da se vratim njoj. A, sa druge strane, ne znam šta i kako da učinim, bojim se da ta luda zaista ne napravi neku glupost. Voleo bih da me shvatiš, da razumeš ovu, za mene, vrlo komplikovanu situaciju u kojoj se trenutno nalazim."

Želimir je setnim pogledom nekoliko trenutaka posmatrao Draganu, koja se na krevetu igrala sa lutkom koju joj je on kupio, a onda je nastavio dalje da priča: "Juče sam bio ponovo kod nje, nisam joj ništa konkretno obećao, ali nastojao sam da budem smiren i ljubazan prema njoj. Zamolio sam je da mi da još malo vremena da razmislim i da mi dozvoli da uzmem dete na nekoliko dana kod nas. Možda je moje ponašanje njoj ulivalo nadu da ću se vratiti. Ali, ljubaznost koju sam ispoljio, bila je maskirana. Znam da to nije bilo u redu, morao sam da je primirim, da joj dam zračak nade. Žao mi je što sam tako postupio, ali jednostavno nisam imao izbora. Nisam znao kako da joj izbijem te lude misli iz glave. Uzdahem se u vreme, ona će najzad morati da shvati da se ništa više ne može promeniti. A, sada, hoću da te pitam, da li bi ti smetalo da moju kćer, malu Jovanu, dovedem na nekoliko dana kod nas? Ona je Draganina vršnjakinja i mogle bi lepo da se igraju."

Nisam znala šta da mu kažem, moje strahovanje se obistinilo. Čutala sam. U grudima sam osećala pritisak i tupi bol. Prva misao mi je bila, zar opet moram da se vratim mojim roditeljima, i to sada sa dvoje dece, šta da im kažem, kakvo objašnjenje da im dam?

"Da." - rekla sam. "Tvoje dete nam ne bi smetalo, ali bojim se da će nam Vera praviti velike probleme, ne verujem da će se ona tek tako smiriti."

"Ne, Vido!" - odgovorio je. "Ona će morati, siguran sam, da napokon shvati i prihvatiti realnost. Samo je potrebno još malo vremena da prođe."

"Želimire, biće tu haosa. Ne razumem, ako si me toliko voleo, zašto si me uvalio u ovakvu situaciju, zašto si dozvolio da se ovo jedno dete rodi, zašto

si me lagao da si se od Vere razveo? Šta sada da radim? Zašto!?!... Zašto si mi to učinio?"

Suze su mi potekle, užasno sam se osećala. Želimir mi je prišao i zagrlio me. "Vido, ljubavi moja! - rekao je. Molim te primiri se, nemoj da plačeš. Pogrešio sam, stvarno sam mislio da ću se lako razvesti. Prenaglio sam, ali to je zato što sam te zavoleo i što sam se bojao da ću te izgubiti ako ti odmah kažem pravu istinu. Vido draga, hajde smiri se, videćeš da će sve biti u redu, ja sam siguran u to, samo malo strpljenja, sve se može rešiti."

"Želimire!" - povikala sam. "Hajde pusti sada nas i naš odnos, ali mislim da si učinio veliku nepravdu prema toj ženi i detetu. Kako god da bude meni i mojoj deci, ja te molim, vrati se i nastavi život sa Verom."

"Ne! Ja to ne mogu učiniti. Molim te shvati da ne želim njoj da se vratim, ubeđen sam da će ona na kraju da popusti i da ćemo morati zakonski da se razvedemo."

Sutradan Želimir je doveo Jovanu, dvoipogodišnju lepu plavokosu i vrlo dragu devojčicu. Moja Dragana i ona brzo su se sprijateljile, po ceo dan se igrale, ali ponekad i posvađale, jer Dragana je bila malo sebična, htela je sve igračke da uzme, a onda bi nastala dreka i plač.

Situacija u odnosu sa Želimirom postala je neizvesna i napeta. Posle nekoliko dana on je malu Jovanu morao da vrati Veri. Mislila sam da se stanje sa Verom malo smirilo, ali to mi se samo činilo, jer ubrzo je došlo do grozne komplikacije i sukoba sa njom. Posle toga prekinula sam zajednicu i svaki dalji odnos sa Želimirom. Kasnije, nekoliko godina po završetku rata, sasvim slučajno upoznala sam Kristinu nekadašnju komšinicu i u to vreme Verinu dobru drugaricu, koja je znala kako se odvijao tok događaja u trouglu između Želimira, Vere i mene.

Od nje sam saznala šta je Vera bila u stanju da učini, kako je na jedan perfidan i lukav način uspela da Želimira drži na uzdama, da ga emotivno uzdrma jer je znala njegove slabe tačke, naročito što se tiče njegove ljubavi prema maloj Jovani.

Kristina mi je ispričala da joj je Vera u to vreme rekla kako je Želimiru zapretila samoubistvom i ubistvom njihove kćeri ako odmah ne prekine vezu sa mnom i ne vrati se kući gde mu je mesto, svojoj zakonitoj porodici. Na Kristinino iznenađenje i osudu takvog poteza, Vera se nasmejala i rekla - A, ne! To zadovoljstvo im nikad neću priuštiti! Ostaćemo Jovana i ja žive, a on sa nama...